

MARJAN ŽNIDARIČ

ZIDANŠKOVA BRIGADA

OB 60. LETNICI
USTANOVITVE
BRIGADE

*V zahvalo
za sodelovanje
na proslavi ob 65. obletnici
ustanovitve Pohorske brigade.*

Franta Komel, častni predsednik

Alojz Vindiš – Dunda, predsednik odbora

Sv. Primož, januar 2009

Marjan Žnidarič
ZIDANŠKOVA BRIGADA
Ob 60. letnici ustanovitve brigade

Založila in izdala:
Skupnost borcev XI. SNOUB Miloša Zidanška in
Muzej narodne osvoboditve Maribor
Zanj: dr. Marjan Žnidarič
Grafično oblikovanje: Marlena Humek
Lektor: Ivan Žigart
Fotografije: Fototeka
Muzeja narodne osvoboditve Maribor
in Peter Vernik

Fotografija na naslovnici:
Zidanškova brigada po prejetju zastave avgusta 1944

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

940.541.46(497.4)
94(497.4) "1941/1945"

ŽNIDARIČ, Marjan

Zidanškova brigada : ob 60. letnici ustanovitve
brigade / Marjan Žnidarič ; [fotografije Fototeka
Muzeja narodne osvoboditve in Peter Vernik]. -
Maribor : XI. SNOUB Miloša Zidanška : Muzej
narodne osvoboditve, 2004

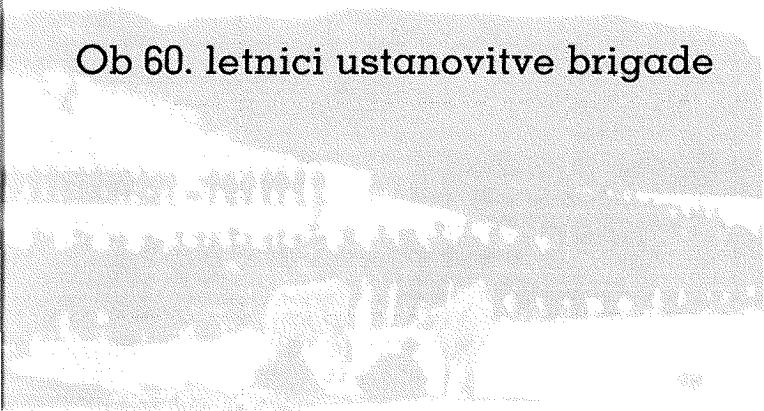
COBISS.SI-ID 52015105

MARJAN ŽNIDARIČ

ZIDANŠKOVA BRIGADA

KRATEK ORIS ZGODOVINE BRIGADE
IN SKUPNOSTI BORCEV
OD USTANOVITVE DO DANES

Ob 60. letnici ustanovitve brigade

MUZEJ
NARODNE
OSVOBODITVE
MARIBOR

V MARIBORU 2004

NAMESTO UVODA

Čas, v katerem se je na Pohorju rojevala Zidanškova brigada, je bil poln negotovosti in strahu, obenem pa upanja in vere, da so po kapitulaciji fašistične Italije tudi nacistični zveri šteti dnevi. Tudi na slovenskem Štajerskem, ki je v dveh in pol letih nacistične okupacije preživela mnogo gorja in izgubila veliko najboljših hčera in sinov, je bil partizanski osvobodilni boj v novem zagonu. Partizanske enote so se krepile in štab 4. operativne cone se je odločil za ustanovitev nove štajerske partizanske brigade.

Zgodilo se je v soboto, 8. januarja 1944, v majhni in prikupni pohorski vasi Sv. Primož, približno poldrugo uro hoda iz Vuzenice. Da sovražnik ne bi zmotil slovesne ustanovitve brigade, so v vse smeri poslali patrulje in straže. Med cerkvijo in župniščem so se razvrstili trije bataljoni partizanov. V popolni tišini velikega pričakovanja je pred borce stopil politični komisar 4. operativne cone Mitja Ribičič – Ciril. Po kratkem pozdravu »Smrt fašizmu« in gromkem odgovoru iz skoraj tristo grl »Svobodo narodu« jih je nagovoril. Po vojni je o tem velikem dogodku napisal: »Leto dni po bitki na Pohorju, v kateri je skoraj ves bataljon omahnil v smrt, sem stal pred zborom Zidanškove brigade... Govoril sem kot politični komisar 4. cone novi brigadi, ki je zrasla v enem letu na Pohorju. Rekel sem, da je brigada dedič Pohorskega bataljona, pa me je stisnilo v grlu. Spomnil sem se Groge in Katarine, Gustla in zdravnika Mroža, borcev in tovarišev, pokopanih nekje pri Gradcu. Pomislil sem v tistem trenutku, da so se poslednji preživeli sami ustrelili, da ne bi padli v roke sovražniku. Pogledal sem po dolгих treh vrstah mladih fantov, zravnanih v različnih uniformah in z različnim orožjem, s titovkami, in zdelo se mi je, da smo se razumeli brez besed. Prevzeli smo veliko odgovornost. Zavezali smo se mrtvim partizanom, da bomo uresničili smotre, za katere so dali domovini in narodu svojo kri in življenje.«

Tudi komandant brigade Boris Čižmek – Bor

je v svojem nagovoru kot vzgled, kako naj se brigada bojuje, navedel Pohorski bataljon. Borcem je naštel vojaške naloge, ki jih čakajo, predvsem aktivnejše napade na sovražnikove enote in postojanke ter pridobivanje novih borcev. Zadnji je spregovoril politični komisar brigade Franta Komel, ki je opozoril na poli-

Vodilni pohorski partizani leta 1943:

Aleksandar Vojinović – Vojin, Franta Komel in Boris Vinter (od leve proti desni)

tične naloge brigade, zlasti v odnosu na prebivalstvo, kjer se bo zadrževala in bojevala. Borce je seznanil tudi z življenjsko potjo predvojnega komunista in organizatorja vstaje v severovzhodni Sloveniji Miloša Zidanška, po katerem so predlagali, da bi se brigada imenovala.

Borci so nastope govornikov sprejeli z navdušenjem. Rojena je bila udarna pest osvobodilnega boja na slovenskem severu, ki je okupatorju do konca vojne povzročala velike preglavice.

Maribor, november 2003

Avtor

RAZMERE NA ŠTAJERSKEM PRED USTANOVITVIJO BRIGADE

Ob 60-letnici ustanovitve Zidanškove (Pohorske) brigade in ob drugih prelomnih dogodkih, ki so obeležili največji razmah slovenskega osvobodilnega boja v letu 1944, ne moremo mimo bremena, ki ga je na strani protihitlerjevske koalicije v drugi svetovni vojni nosil tudi slovenski narod. Zlasti na Štajerskem, kjer je okupatorjev genocidni načrt grozil v celoti odstraniti slovenski živelj oziroma ga potujčiti, je bil oboroženi upor proti nacizmu edino sredstvo za ohranitev slovenstva kot etnične skupnosti. Čeprav so bili pogoji za odpor proti okupatorju na Štajerskem veliko težji kot v drugih slovenskih pokrajinah, je osvobodilni boj pomenil popolno poenotenje slovenskega prebivalstva. Boj za osvoboditev je bil edina alternativa, ki je lahko zagotavljala možnost obstanka slovenskega življa v tem delu Slovenije.

Kljub povedanemu se je vstaja na Štajerskem pričela zgodaj in v razmeroma kratkem času zajela vso pokrajino. Prva uporniška akcija je bila izvedena že 29. aprila 1941 v Mariboru. Julija 1941 so nastale prve partizanske čete (Pohorska, Savinjska, Rėvirska in Celjska ter šaleška partizanska skupina), krško uporniško skupino pa je okupator zaradi izdaje uničil že na zbirnem mestu konec julija

*Pohorski odred na umiku z ranjenci
po napadu na Zreče 9. 11. 1943*

1941. Mesec dni pozneje je podobna usoda doletela Celjsko četo. Konec oktobra 1941 je bila ustanovljena še Brežiška četa. Tudi njo je okupator uničil že po enem mesecu delovanja zaradi slabega (neprevidnega) prikrivanja.

Štajerske partizanske enote so kljub skrajno težavnim razmeram poleti in jeseni 1941 izvedle nekaj akcij, ki so bile pomembne v slovenskem merilu. Tako na primer Revirska četa 9. avgusta v Zagorju, Pohorska četa 11. avgusta v Ribnici na Pohorju in 17. septembra na Klopnem vrhu na Pohorju, Savinjska četa 25. avgusta v Zabukovici, Štajerski bataljon, v katerega so se nekaj dni prej združile Pohorska, Savinjska in Revirska četa, 8. oktobra v Šoštanju (prvi partizanski napad na mesto v Sloveniji!), 26. oktobra je prišlo do prvega večjega in uspešnega pozicijskega boja Štajerskega bataljona na Creti itd. Na protiokupatorsko razpoloženje prebivalstva so najbolj vplivali ostri okupatorjevi raznarodovalni ukrepi, v letu 1941 predvsem množično izganjanje Slovencev.

Na slovenskem Štajerskem je leta 1941 hude izgube utrpela tudi organizacija Osvobodilne fronte (OF). Razbita je bila večina uporniških skupin, padlo je veliko organizatorjev in voditeljev vstaje. Najbolj prizadeta so bila večja mesta, še posebej Maribor in Celje. Zaradi okupatorjevih uspehov v boju proti narodnoosvobodilnemu gibanju (uničenje krške uporniške skupine konec julija, razbitje Celjske čete konec avgusta, uničenje Brežiške čete konec novembra, neuspešen brežiški pohod Štajerskega bataljona v pozni jeseni 1941) se je osvobodilni boj v tem delu Slovenije do jeseni 1943 razvijal precej neenakomerno.

Med redkimi in pomembnejšimi vzponi je bil spomladanski leta 1942. Marca in aprila 1942 je na Štajerskem znova nastal partizanski bataljon s tremi četami, ki je deloval precej samostojno vse do prihoda 2. grupe odredov z Dolenjske na Štajersko. Sredi poletja 1942 je imel osem čet, samostojno pa sta delovali Ruška in Slovenskogoriška četa ter nekaj časa tudi Šaleška, Moravska in Kozjanska četa. Preureditev 2. grupe odredov na Dobrovljah 11.

septembra 1942 in ustanovitev štirih bataljonov (Pohorski, Savinjski, Moravški in Kozjanski) sta prinesli nov razmah oboroženega odpora na Štajerskem. Vzponu osvobodilnega gibanja je sledila vrsta novih okupatorjevih udarcev. Prišlo je do uničenja velikega dela terenske organizacije osvobodilnega gibanja. Z vdori v odporniško organizacijo na terenu je okupatorju uspelo razbiti ali vsaj ohromiti veliko odborov OF, vendar mu odpora ni uspelo zlomiti. Od avgusta 1942 do začetka leta 1943 je osvobodilno gibanje na Štajerskem utrpelo hude udarce tudi na vojaškem področju. Avgusta 1942 sta bili uničeni Slovenskogoriška in Kozjanska četa, ki sta delovali na zelo izpostavljenih območjih, novembra je bil razbit Savinjski bataljon, v začetku januarja 1943 uničen Pohorski bataljon in sredi februarja še polovica Kozjanskega bataljona.

Konec leta 1942 je prišlo do reorganizacije slovenskih partizanskih enot. 2. grupa odredov je postala 4. operativna cona. V letu 1942 je okupator usmrtil največ talcev, odpeljal v koncentracijska taborišča največ sodelavcev osvobodilnega gibanja in svojcev usmrčenih ter partizanov. Poleti tega leta so nacisti pričeli tudi s prisilno mobilizacijo štajerskih Slovencev v nemško vojsko. Osvobodilno gibanje tedaj te mobilizacije ni moglo izrabiti za okrepitev svojih vrst, predvsem zaradi zagroženih represalij nad svojci. Zato je tudi

Pohorski odred konec leta 1943

število štajerskih partizanov v primerjavi z drugimi slovenskimi pokrajinami raslo počasneje.

Za osvobodilni boj na Štajerskem je pomenil najhujšo izgubo padec Pohorskega bataljona, ki je v zadnjih mesecih leta 1942 pomenil za okupatorja glavno oviro oziroma nevarnost na Štajerskem. Neizpodbitno dejstvo je, da je bilo uničenje glavnine Pohorskega bataljona eden najhujših udarcev slovenskemu osvobodilnemu gibanju na Štajerskem, obenem pa eden največjih uspehov nemškega okupatorja v boju s slovenskimi partizanskimi enotami. Bataljon je padel v času, ko so se na Štajerskem krepile možnosti za mnogo večji razmah osvobodilnega boja. Težišče oboroženega odpora se je za nekaj časa premaknilo v zahodni del 4. operativne cone.

Toda Pohorje ni dolgo ostalo brez partizanske enote. V začetku aprila 1943 je iz skupine borcev Koroškega bataljona nastala Pohorska četa, ki je dober mesec pozneje, 10. maja 1943, na Pungartu na Pohorju z okrepitevami iz Kamniško – Savinjskega odreda prerasla v drugi Pohorski bataljon. Komandant bataljona je postal 24-letni delavec Janko Vincenc – Harkov, politični komisar pa komaj 19-letni dijak Franta Komel. Drugi Pohorski bataljon se je v mesecih po ustanovitvi hitro krepil z novimi borci ter izvedel številne akcije proti okupatorju. Nemške orožniške in policijske enote so se večkrat spopadale z bataljonovimi patruljami in enotami. Ko je vodja nemške policije Heinrich Himmler 21. junija 1943 slovensko Štajersko razglasil za območje protipartizanskega bojevanja, so Nemci v poletnih mesecih leta 1943 organizirali več vojaških akcij na Pohorje, ki pa jim niso prinesle uspeha.

Zaradi reorganizacije partizanske vojske na Gorenjskem in Štajerskem ter zaradi bližajoče se kapitulacije Italije je morala večina borcev drugega Pohorskega bataljona 8. avgusta 1943 na pot proti Dolenjski. Na Pohorju je ostala le četica 22 borcev, ki jo je vodil Ivan Zagarnik – Joco. Enota se je znašla pred številnimi težavami. Bila je slabo oborožena in opremlje-

na, prihajali so mnogi novi borci, ki so ostajali brez orožja. To so bili večinoma ubežniki iz delovnih in koncentracijskih taborišč v Avstriji, večinoma Hrvati in Srbi. Četa je kmalu štela okoli 150 ljudi, med katerimi jih je bilo vsaj sto neoboroženih. Zaradi tega je bilo razporeženje v četi napeto. Nekaj posameznikov je celo dezertiralo. Četno vodstvo se je zato odločilo poslati na Hrvaško tiste Hrvate in Srbe, ki so to želeli. Konec septembra 1943 so po zvezah odšli v hrvaško Zagorje.

Oktobra 1943 sta se na Pohorje vrnili dve skupini borcev drugega Pohorskega bataljona, ki je avgusta odšel na Dolenjsko. Z njho-

*Sv. Primož na Pohorju,
kjer je bila 8. januarja 1944
ustanovljena Zidanškova brigada*

vo vrnitvijo se je začelo stanje na Pohorju naglo popravljati. Bataljon je zopet postal vojaška enota, sposobna za boje in akcije (na primer 28. oktobra na železniško postajo v Zgornjem Doliču, Turiški vasi, Dovžah in Trbošnjah). Zveze s terenom so bile spet vzpostavljene.

Na Pohorju so postopoma dozorevale razmere za ustanovitev večje partizanske enote. To se je zgodilo 4. novembra 1943, ko je bil pri Črnih mlakah blizu Peska na Pohorju iz Pohorskega bataljona in bataljona Šlandrove brigade ustanovljen Pohorski odred, ki je imel 170 borcev. Komandant odreda je postal dotedanji komandant 2. bataljona Šlandrove brigade Drago Poglajen, politični komisar pa Franta Komel. Pohorski odred je bil ustanovljen z namenom, da bi na Pohorju čimprej prišlo do formiranja brigade. Komandant 4. operativne cone Franc Poglajen – Kranjc je med navodili za delovanje odreda posebej izpostavil okrepljeno vojaško in politično dejavnost, mobilizacijo ter ustanavljanje terenskih odborov OF.

Pohorski odred je na območju od Maribora do Mislinjske doline ter od Drave do ceste Maribor – Celje vezal nase precejšnje nemške sile. Že v prvih dneh svojega delovanja je odred izvedel nekaj uspešnih akcij (Tepanje, Zreče, Vuhred, Janžev vrh), ki so Nemce zelo

vznemirjale. Da bi preprečil dejavnost Pohorskega odreda je nemški okupator ustanovil poseben vermanšaftski bataljon Sredina, s sedežem s Slovenski Bistrici, njegove enote pa so bile razporejene še v Rušah, pri Arehu, v Smartnem na Pohorju, na Tinju, v Oplotnici in Zrečah. Za boj proti pohorskim partizanom so nacisti ustanovili še orožniške akcijske vode v Mariboru, Radljah, Slovenj Gradcu in Slovenskih Konjicah. Tako je bilo območje delovanja Pohorskega odreda na gosto obdano in zasedeno s sovražnikovimi postojankami in enotami.

Nemški okupator je uvidel, da bo za »pomiritev« Pohorja potrebna velika ofenziva, do katere pa je zaradi nesoglasij med Steindlom in Rösenerjem prišlo šele 6. decembra 1943. Po zaslugi Petra Podleska, Slovenca v okupatorjevi orožniški službi, se je Pohorski odred pravočasno umaknil na Janževski vrh, ki ga nemška ofenziva »Snežni metež« ni zajela. Tako se tudi ni ponovil 8. januar 1943, ko je nacistom uspelo uničiti Pohorski bataljon, čeprav je proti kakim 180 partizanom takrat hajkalo blizu 4.000 sovražnikovih mož. Sovražnikova ofenziva se je 10. decembra 1943 končala brez uspeha. Samo tri dni pozneje so pohorski partizani nadaljevali z napadi na sovražnikove postojanke.

*Zidanškova brigada
na Pungartu po ustanovitvi*

USTANOVITEV BRIGADE IN NJENO DELOVANJE NA OBMOČJU POHORJA

Med okupatorjevimi decembrskimi poskusi, da bi uničil Pohorski odred in Šlandrovo brigado, so se v štabu 4. operativne cone odločili za ustanovitev pohorske brigade. Do ustanovitve Zidanškove ali Pohorske brigade je prišlo 8. januarja 1944 pri Sv. Primožu na Pohorju. Brigado so poimenovali po padlem partizanskem poveljniku in organizatorju vstaje na slovenskem Štajerskem Milošu Zidanšku. Vanjo so vključili Pohorski odred z dvema bataljonoma in bataljon koroških borcev. Ob ustanovitvi je brigada štela 300 dobro obo-roženih partizanov (291 mož in 9 žensk). Komandant brigade je postal eden prvih pohorskih partizanov Boris Čizmek – Bor, politični komisar pa Franta Komel. Ob ustanovitvi brigade je borcem spregovoril politični komisar 4. operativne cone Mitja Ribičič – Ciril in posebej izpostavil dediščino Pohorskega bataljona, ki borce obvezuje, da uresničijo cilje za katere je leto dni prej izkrvavel bataljon.

Štab 4. operativne cone je ustanovil Zidanškovo brigado v neugodnem zimskem času in v zelo težavnih razmerah okupatorjevega nasilja. Borbena pripravljenost brigade pa je bila kljub številnim težavam že v začetku dobra. Do konca junija 1944 je brigada delovala na širšem pohorskem območju. Prvi akciji je izvedla v noči na 17. januar 1944, ko je zažgala tovarno lepenke v Podvelki ter napadla vlak pri Vuhredu. Nato je od 17. januarja do 13. februarja uspešno odbijala napade sovražnikovih enot, ki so jo hotele uničiti še preden bi utegnili okrepiti svojo dejavnost. V tem času je brigada minirala (prve dni februarja je bil ustanovljen minerski vod) železniško progo pri Črešnjevcu (6. 2.) in Fali (8. 2.). Med nemško ofenzivo proti 14. diviziji je brigada rušila prometne zveze, razvila večjo vojaško dejavnost ter pomagala ranjenim, bolnim in izčrpanim borcem 14. divizije. V noči na 19. februar je napadla sovražnikovo postojanko v Podgorju pri Slovenj Gradcu, eno četo pa je poslala rušit železniško progo pri Vuhredu, 25. februarja je

napadla in zažgala vlak v Trbonjah, v šoli priredila partizanski miting in ob umiku šolo zažgala.

Prihod 14. divizije je pomenil za brigado bistven preobrat, saj v severovzhodni Sloveniji ni bila več sama in zato tudi ne več tako neposredno izpostavljena sovražnikovim udarcem. Do konca marca 1944 je Zidanškova brigada premagala tudi sumničenja o gestapovski in plavogardistični agenturi, ki so močno zavirala njen hitrejši razvoj. Februarja in marca je poslala več borcev v zaledne enote in na terensko politično delo.

Ob ustanovitvi brigade. Z leve: komandant Boris Čižmek – Bor, namestnik političnega komisarja Aleksandar Vojinović – Vojin, politični komisar 4. operative cone Mitja Ribičič – Ciril, namestnik šefa Varnostnoobveščevalne službe 4. operative cone Ivan Tlaker – Luka in namestnik komandanta brigade Drago Poglajen.

Najtežjo bitko v prvem obdobju svojega obstoja je Zidanškova brigada bojevala 14. marca 1944 med Vitanjem in Skomarjem. Tedaj je brigadi že poveljeval njen drugi komandant Alojz Pacek – Platin. V bojih je imel precejšnje izgube 3. bataljon. Dva dni pozneje, 16. in 17. marca, je brigada minirala vlak pri Poljčanah ter zažgala garaže s tovornjaki in drugo mehanizacijo v Oplotnici. Konec marca in v začetku aprila je rušila železniško progo in objekte na njej v Mislinjski dolini. V napadu na orožniško postajo v Šmartnem pri Slovenj Gradcu 31. marca in v preboju pri Jesenku nad Pamečami 4. aprila je brigada utrpela večje izgube. V tej borbi je izgubil veliko borcev 2. bataljon, ki se je po borbi združil s 3. bataljonom. Brigado je tedaj že vodil njen tretji komandant Andrej Cetinski – Lev. Hud spopad pri Jesenku in tri močne patrulje, ki jih je na ukaz štaba 4. operativne cone začasno poslala iz brigade, so število borcev močno zmanjšali. Sredi aprila 1944 je bilo v brigadi le 191 partizanov.

Marca in aprila 1944 je brigada aktivneje mobilizirala nove borce. Zaradi pomanjkanja orožja je večino novincev pošiljala na Dolenjsko, pa tudi v večje boje z Nemci se ni mogla spuščati in si na ta način pridobivati potrebnih količin orožja.

Pomladanski polet brigade se je začel z uspešnim napadom na Zreče 26. aprila. Brigada je uničila progo, vlak, železniško postajo in več industrijskih objektov. V noči na 28. april so borci Zidanškove brigade napadli in zažgali vlak pri železniški postaji Sv. Jedert med Dravogradom in Slovenj Gradcem. Med večje uspešne akcije brigade v naslednjih dveh mesecih lahko štejemo napad na okupatorjevo postojanko v Mislinji 1. maja, vpad v Oplotnico 22. maja, zmago proti močnemu sovražniku v Kotu na Pohorju 23. maja, razorožitev nemške posadke v Dovžah 28. maja, zmago proti številčno močnejšemu sovražniku na Mali in Veliki Kopi 2. junija, uspešen napad na policiste v Činžatu in na vlak pri Fali 9. junija ter zmago (ob sodelovanju s Šercerjevo brigado) nad močnimi nemškimi enotami nad Mislinjo 26. junija. Štab 4. operativne cone je

ocenil, da je bil ta boj eden najtežjih, kar so jih vodile njegove enote na Štajerskem.

Zelo uspešna je bila brigada tudi pri napadih na sovražnikove prometne poti (ceste in železnice) na obrobju Pohorja. Najodmevnejše je bilo miniranje velikega železniškega viadukta, predora in proge pri Doliču 18. junija. Za uspešno rušilno akcijo pri Doliču je Zidanškova brigada prejela tudi priznanje in pohvalo Glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Brigada se je v tem času tudi številčno okrepila. Ker je dala zalednim enotam okoli petdeset in Pohorskemu odredu, ki je bil ustanovljen 27. junija, blizu sedemdeset borcev (četo in nekaj vodstvenega kadra), se je njeno številčno stanje zopet zmanjšalo.

Pri ocenjevanju borbene poti Zidanškove brigade od ustanovitve do konca junija 1944 moramo izpostaviti njeno uspešno vojaško in mobilizacijsko dejavnost. Razlog, da se ni razvila v številčno močnejšo brigado že v tem obdobju, so bili številni boji s sovražnikom, ukvarjanje z okupatorjevo agenturo in pomanjkanje orožja. Pomanjkanje orožja je bila težava, s katero so se ukvarjale vse enote 4. operativne cone. Brigada je morala zaradi tega večino novih borcev pošiljati na Dolenjsko.

*Prvi bataljon Zidanškove brigade
aprila 1944 nad Mislinjo na Pohorju.*

BRIGADA MED SAVO IN SAVINJO

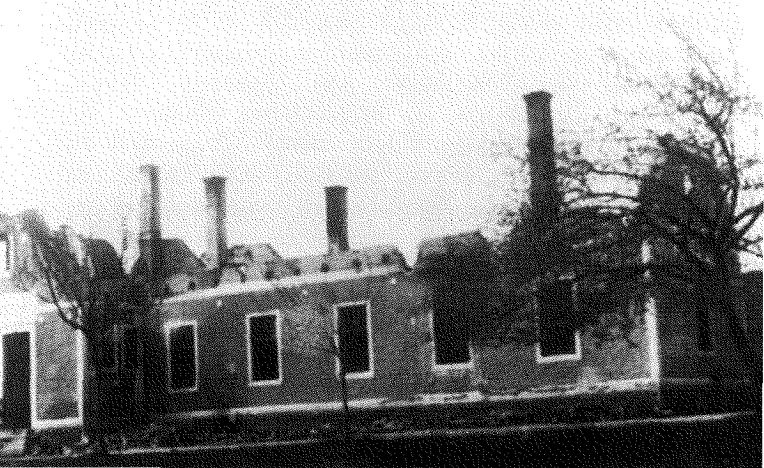
V drugem obdobju, od julija do 12. oktobra 1944, je brigada delovala v Savinjski in Zadrebki dolini, v Zasavskih revirjih, na Moravškem in na območju Kamnika. Štab 4. operativne cone je nameraval na Moravškem ustanoviti partizansko divizijo, zato je konec junija odpoklical Zidanškovo brigado s Pohorja. Do ustanovitve divizije pa ni prišlo, ker je Glavni štab NOV in PO Slovenije vztrajal pri nenehni krepitvi 7. korpusa, kot osrednje sile NOV in POS in to z glavnino novomobilizirancev iz Štajerske. Namesto divizije je bil 1. avgusta 1944 ustanovljen skupni operativni štab Zidanškove in Šlandrove brigade, ki je do maja 1945 uspešno vodil obe enoti. Komandant štaba je postal dotedanji komandant Šlandrove brigade Jože Lepin – Ris, politični komisar pa dotedanji politični komisar te brigade Alojz Žokalj – Džidži. Zidanškova in Šlandrova brigada sta bili poleti 1944 pomembni vojaški enoti in sta po številu borcev celo prekašali 14. divizijo.

Na novem operativnem območju se je 14. julija Zidanškovi brigadi priključil 3. bataljon Šlandrove brigade in 21. julija je brigada imela 545 borcev. Uvod v vojaške aktivnosti na novem operativnem območju je bil napad na Zagorje ob Savi 20. julija in zmaga proti nemškim oboroženim silam 22. julija pri Sv. Trojici na Moravškem. V Zagorju so partizani zažgali tovarno oblačil Vesta in zaplenili toliko uniform, da sta se oblekli skoraj obe brigadi. S tema akcijama se je pričelo tudi tesno in uspešno sodelovanje med Zidanškovo in Šlandrovo brigado, ki je trajalo do konca vojne.

Štab 4. operativne cone se je sredi poletja 1944 odločil za osvoboditev posameznih območij, ki bi naj postala pomembne operativne zaledne baze. To nalogo so lahko najprej uresničili v Gornji Savinjski dolini, ki je bila prometno nekoliko odmaknjena in lažje ubranljiva pred vdori sovražnika. Na večjem osvobojenem ozemlju bi lahko varno delovale vojaške zaledne ustanove 4. operativne cone,

primerno pa bi bilo tudi za razvoj ljudske oblasti. Izguba te doline bi dodatno prizadela okupatorja, ker ne bi mogel izkoriščati gozdnih bogastev. Čeprav je štab 4. operativne cone pri osvobajanju Gornje Savinjske doline aktiviral glavnino enot cone, je poglavitno nalogo v operaciji zaupal Zidanškovi in Šlandrovi brigadi. Uničenje sovražnikovih postojank v Lučah in na Ljubnem je bilo zaupano Šlandrovi brigadi, Zidanškova brigada pa bi naj istočasno demonstrativno napadla Gornji Grad. V dneh od 30. julija do 1. avgusta je brigada v sijajno izvedenem napadu osvobodila Gornji Grad in pri tem ubila nekaj sovražnikovih vojakov, jih 155 zajela ter zaplenila mnogo orožja in streliva. Druge enote 4. operativne cone, vse tri brigade 14. divizije, Koroška grupa odredov in Kamniško-zasavski odred, so z demonstrativnimi napadi na Šoštanj, Šentjur pri Celju, Črno, Litijo, Smartno ob Paki in Dobrno ter z uničenjem okrog dvajset mostov, zasekami na cestah, uničenjem telefonske napeljave in z zasedami uspele preprečiti, da bi sovražnik poslal pomoč na Ljubno, v Luče in Gornji Grad. Nemci so imeli v operacijah za osvoboditev Gornje Savinjske doline 203 mrtve, 27 ranjenih in 333 zajetih, zaplenjenega pa je bilo tudi veliko orožja in streliva. Štab cone je vse sodelujoče enote pohvalil za velik uspeh, pohvala pa je prišla

*Zidanškova brigada je 25. aprila 1944
zažgala železniško postajo v Zrečah.*

tudi iz Vrhovnega štaba NOV in PO Jugoslavije, Glavnega štaba NOV in PO Slovenije in od predstavnikov anglo-ameriške in sovjetske vojaške misije.

V naslednjem obdobju sta Zidanškova in Šlandrova brigada s povezanimi in usklajenimi akcijami na območju med Revirji in Savinjsko dolino onemogočili sovražniku, da bi ogrozil osvobojeno ozemlje. V dneh od 1. do 5. avgusta je brigada imela pomembnejše boje za obrambo osvobojenega ozemlja v Gornji Savinjski dolini pri Šentjanžu, Melišču, Gozdu, Poljanah pri Novi Štifi, Prihovi, Nazarjih in Kokarjih. V teh spopadih je brigada pokazala svojo pravo vojaško in politično zrelost. Sovražnik si je z močnimi vojaškimi enotami zaman prizadeval prodreti na osvobojeno ozemlje. Še več, brigada je bolje oboroženega in številčno močnejšega nasprotnika v taktiki bojevanja največkrat prekosila. Zaradi hudega poraza v Gornji Savinjski dolini so Nemci potrebovali nekaj dni odmora. Nato so v Smartno ob Dreti in Bočno pripeljali okrepitve, toda 9. avgusta je Zidanškova brigada v dnevnem napadu osvobodila oba kraja.

Takratnega poleta in pobud partizanskih enot ni bilo mogoče ustaviti. Priliv novincev je bil močan, zato je brigada 12. avgusta 1944 ustanovila 4. bataljon, vsak bataljon pa je imel po tri čete. Ker sovražnik ni mogel prodreti v Gornjo Savinjsko dolino, je pričel z vdori in povračilnimi ukrepi proti slovenskemu prebivalstvu na Moravškem. S tem je hotel odvrniti partizanske enote tudi od glavnih cest in železniških prog. V dneh med 14. in 19. avgustom se je brigada spopadla s sovražnikovimi enotami na Grmačah, pri Zgornji Slivni, Vrhpolju, Zgornjem in Spodnjem Prekru, Sv. Trojici in Kokošnjah. V teh bojih, ki so bili na odprtem ozemlju, so se izkazali tako borci kot poveljstvo brigade. Brez uspeha pa se je brigada nekaj dni zatem bojevala na območju Trojan. Pošlo ji je strelivo, poznala se je utrujenost borcev in vodstvo brigade se je moralo odločiti za krajši počitek. Nova borbena vzpodbuda za brigado je bilo uničenje okupatorjeve postojanke na Sv. Katarini nad Trbovljami 26.

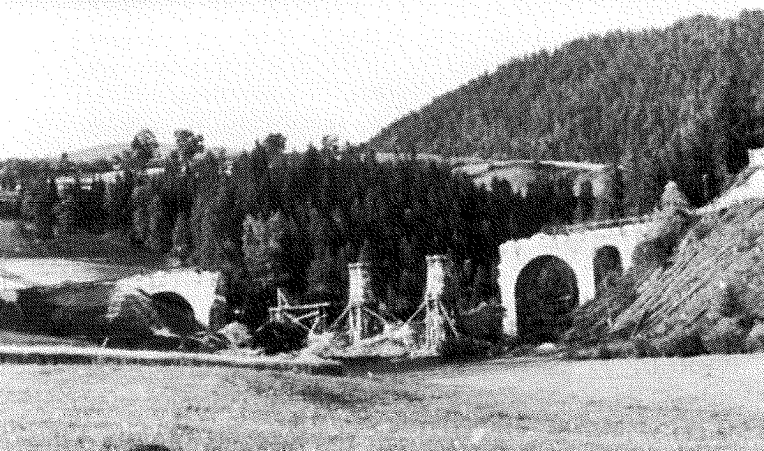
avgusta. V ruševinah šole in cerkve je zgorela nemška posadka, ki se ni hotela predati.

V tem času je brigada prispevala več kot sto borcev za druge partizanske enote (za zaščitni bataljon štaba 4. operativne cone, za sanitetne in intendantske enote ter za ustanovitev bataljona vojske državne varnosti). V dneh od 2. do 4. septembra so borci Zidanškove brigade uspešno razdirali železniško progo Laze – Črnuče ter cesto pri Lukovici in Krašnji. Od 11. do 14. septembra je brigada imela ostre boje z okupatorjevimi enotami ob napadih na Braslovče, Žovnek, Vransko in na položajih pri Sv. Urbanu, Šmartnem ob Dreti in na Čreti. V štiridnevnih bojih je Zidanškova brigada preprečila sovražniku vrnitev v Mozirje, ki ga je Šlandrova brigada osvobodila 12. septembra, 14. diviziji pa je omogočila uničenje postojank v Letušu in Šmartnem ob Paki. Sovražnikove enote so v teh bojih utrpeli velike izgube.

Že 18. septembra sta se Zidanškova in Šlandrova brigada po hitrem premiku znašli na območju Litije, kjer je bil njen glavni cilj napad na grad Pogonik in železniški most prek Save. V dneh med 19. in 21. septembrom je brigada na tem območju bojevala hude boje s sovražnikovimi enotami in jim prizadela precejšnje izgube.

Dne 6. oktobra je brigada izvedla demonstrativni napad na Kamnik in tako razbremenila Šlandrovo brigado, ki je napadala utrjeno

Viadukt pri Doliču, ki ga je 18. junija 1944 porušila Zidanškova brigada.

nemško postojanko v Stranju. Čez dva dni se je brigada ves dan bojevala pri Zlatem polju, Čepľah in Znojilah severno od Lukovice. Brigada je izvedla tudi mnogo diverzantskih akcij. Najobsežnejša in najuspešnejša je bila v noči na 30. september 1944, ko je porušila velika železniška mostova nad Zgornjim Doličem in pri Hudi Luknji na progi Velenje – Dravograd. Takrat je na štirinajstih mestih minirala tudi železniško progo med Mislinjo in Velenjem. Miniranja so bila izvedena tako temeljito, da je moral okupator progo začasno opustiti.

V noči na 12. oktober 1944 sta Zidanškova in Šlandrova brigada pri železniški postaji Sava prešli na Dolenjsko. Prehod prek mostu je brigadama omogočila Zidanškova brigada, ki je po hudem boju uničila okupatorjevo postojanko na postaji Sava. Ta uspeh je bil krona dvo in pol mesečnega učinkovitega bojevanja ter njenega hitrega razvoja.

V drugem obdobju delovanja je brigada dosegla vrhunec svoje moči ter vojaške in politične organiziranosti. V tem obdobju je brigada mobilizirala 768 novincev, od tega jih je okoli 200 poslala na Dolenjsko. Konec septembra je dosegla tudi najvišje številčno stanje od ustanovitve, štela je 769 borcev. V bojih in akcijah je okupatorju prizadela velike izgube v ljudeh in materialu. Veliki uspehi brigade pa so hkrati prispevali k zmanjševanju okupatorjeve vojaške in politične moči ter h krepitvi osvobodilnega boja na območjih kjer je delovala. Po odhodu Zidanškove in Šlandrove brigade na Dolenjsko je bilo veliko območje osvobojenega in polosvobojenega ozemlja prepuščenega nemškemu in domobranskemu nasilju, ogroženo pa je bilo tudi nadaljnje delovanje terenskih političnih organizacij, zalednih enot ter organov ljudske oblasti.

DEJAVNOST BRIGADE NA DOLENJSKEM JESENI 1944

Zidanškova in Šlandrova brigada sta bili poslani na Dolenjsko z nalogo, da pomagata enotam 7. korpusa izbojevati ugodne izho-

diščne položaje za sklepne operacije ob koncu vojne. Domobranske in nemške enote so se istočasno pripravljale na ofenzivne akcije za likvidacijo osvobojenega ozemlja med Savo in Krko, da bi si s tem v sklepni fazi vojne zagotovile nemotene premike po prometnicah. Zidanškova brigada je bila na Dolenjskem od 12. oktobra do 23. decembra 1944. Ob prihodu na Dolenjsko se je brigada znašla v popolnoma novih pogojih bojevanja, saj ni poznala terena in ljudi. Tudi izkušenj za boje z domobranci ni imela. Vodstvo brigade ni pričakovalo, da se bo južno od Save srečalo s povsem drugačnim sovražnikom kot ga je bilo vajeno na Stajerskem.

Prvi dnevi na Dolenjskem so minili brez vojaških spopadov. Dne 14. oktobra je v vasi Pikel pri Trebnjem brigado obiskal komandant Glavnega štaba NOV in PO Slovenije Franc Rozman - Stane in podelil odlikovanja 23 borcem brigade. Že naslednji dan je brigada doživela hud poraz v boju z domobranci pri Gorenji Nemški vasi. Njen drugi bataljon je izgubil 26 borcev, sedem je bilo ranjenih, trije zajeti, pet pa pogrešanih, med padlimi sta bila tudi komandant in politični komisar bataljona. Brigada se je zato zmanjšala na tri bataljone. Toda trenutno malodušje je bilo hitro premagano, čeprav so bili Nemci in domobranci še naprej v ofenzivi proti Zidanškovi in Šlاندrovi brigadi. Po prvih slabih izkušnjah se je brigada hitro prilagodila domobranski taktiki, kar je dokazala že v spopadih med 17. in 21. oktobrom na Vrhovem, Križu, pri Kriški Rebri, Račjem selu, na Cirkniku, Selski gori in Trniču.

Brigada med pohodom s Pohorja v Savinjsko dolino v začetku junija 1944

V teh bojih je imel sovražnih precej večje izgube kot so jih imeli partizani.

Tako Zidanškova kot Šlandrova brigada sta se po teh izkušnjah bojevali enako uspešno kot ostale enote 7. korpusa. Med pomembnejšimi boji Zidanškove brigade na Dolenjskem so bili še napad na Šentvid pri Stični 25. oktobra, poraz sovražnikovih enot pri Rdečem Kalu in Sadu 28. oktobra, pri Rebri 31. oktobra, napad na Jevnico in uspešna diverzantska akcija na komunikacijah pri Jevnici 6. novembra, borba na območju Občin 8. decembra ter borba na Krušnem vrhu pri Trebnjem 13. decembra. Na Dolenjskem je brigada prvič sodelovala v velikih korpusnih operacijah (na primer na domobransko postojanko v Šentvidu pri Stični, v napadu na Kočevje in v borbi pri Občinah).

Komandant Glavnega štaba NOV in PO Slovenije Franc Rozman – Stane je 29. oktobra v vasi Reber pri Žužemberku že drugič obiskal Zidanškovo brigado in podelil odlikovanja dvajsetim borcem. V dobrih dveh mesecih je bilo v brigadi izvedenih tudi več kadrovskih sprememb. Tako je 28. oktobra brigado zapustil komandant Andrej Cetinski – Lev, ki je brigado vodil od 30. marca. Komandant brigade je postal preizkušeni partizanski komandant Vincenc Janko – Harkov. Preizkušnje, ki jih je brigada prestala na Dolenjskem, so se odražale tudi v zmanjševanju števila borcev. Če je bilo v brigadi takoj po prihodu na Dolenjsko še prek 600 borcev, se je to število do vrnitve na Moravsko zmanjšalo na 312. V dveh mesecih se je število borcev v brigadi skoraj prepolovilo. Padanje števila borcev ni bilo mogoče zavreti, kajti na Dolenjskem v tistem času ni bilo možno mobilizirati novih borcev. Brigado pa so obremenjevale še slaba prehrana, obleka in obutev ter želja večine borcev po vrnitvi prek Save. Iz navedenih razlogov se je nekaj borcev samovoljno vrnilo na Štajersko in se vključilo v enote 4. operativne cone.

V noči med 23. in 24. decembrom 1944 sta se Zidanškova in Šlandrova brigada pri Kresnicah s čolni prepeljali prek Save in se ponovno vključili v 4. operativno cono. Kljub težavam s katerimi se je Zidanškova brigada spopadala

na Dolenjskem, je razmeroma dobro izpolnjevala dobljene naloge. S sodelovanjem v korpusnih operacijah in akcijah si je pridobila bogate vojaške izkušnje, ki pa jih po vrnitvi na Štajersko, kjer se je znašla v nemški ofenzivi in pred novimi problemi, ni mogla s pridom izkoristiti.

*Brigada na pohodu skozi Gornji Grad
poleti 1944*

OD VRNITVE NA ŠTAJERSKO DO VKLJUČITVE V 14. DIVIZIJO

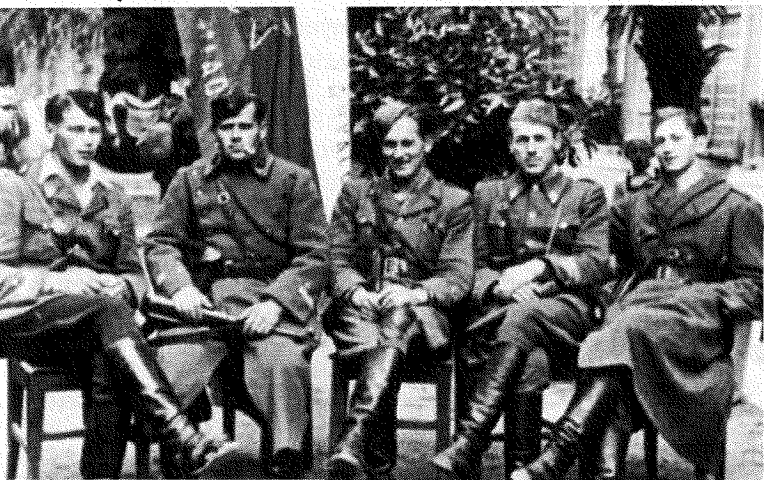
Zidanškova in Šlandrova brigada sta se na območje 4. operativne cone vrnili po sklenjeni prvi fazi sovražnikove ofenzive, ko so njegove enote že zasedle dotedanje osvobojeno ozemlje v Gornji Savinjski dolini. S svojo ofenzivnostjo je okupator želel popolnoma obvladati predvsem vse prometnice za premike in Transporte z jugovzhodne fronte. Borci obeh brigad so se vrnili na Štajersko (na območje Vač in Slivne) utrujeni, slabo prehranjeni, večina pa tudi ni imela ustrezne obleke in obutve za zimo. Namesto počitka, oblačil, obutve in okrepitev je brigado že 29. decembra zajela nemško domobranska ofenziva. Po ostrih bojih na Murovici in Ciclju nad Moravčami se je brigada premaknila v Češnjice in druge vasi v Tuhinjski dolini. Ta odločitev je bila zgrešena. Večje okupatorjeve enote, ki so brigado napadle na Moravškem so bile le del enot, ki so sodelovale v veliki decembrski ofenzivi na osvobojeno ozemlje v Gornji Savinjski dolini. Že na poti do Češnjic se je morala brigada na cesti pri Krašnji spopasti s sovražnikovimi zasedami. Po sovražnikovem napadu v Češnjicah in v vasi Okrog 31. decembra 1944 se je morala brigada umakniti na zasneženo Menino planino. Za brigado se je začelo najtežje obdobje od njene ustanovitve.

V naporih, da bi rešil brigado, jo je njen štab 7. januarja 1945 v kamniških planinah razdelil na manjše enote. Te so potem imele v bojih in pohodih veliko padlih, zajetih, obolelih in pogrešanih. Samo v Slevu pod Krvavcem je bilo 8. januarja deset padlih, sedemnajst ujetih in pet pogrešanih borcev. Razdelitev enot se je izkazala kot neustrezna. Premiki bataljonov so bili nenačrtani in nepovezani. Oslabljeni in osamljeni so bili za sovražnika znatno lažji plen kakor prej, ko je njihove premike in bojno dejavnost usmerjalo brigadno vodstvo. Prvi bataljon se je prebil celo do Graške gore in se v sestav brigade vrnil 22. februarja na Moravškem. Drugi in tretji bataljon sta ostala skupaj. Štab brigade je bil z majhno zaščitno

enoto ločen od bataljonov od 8. do 29. januarja in s kurirji vzdrževal le občasne stike z bataljoni ter s skupnim operativnim štabom Zidanškove in Šlandrove brigade. Zidanškova brigada je bila v januarski ofenzivi skoraj pred razbitjem. Konec januarja 1945 je štelo brigadno jedro le še 137 borcev. Le izredni borbenosti borcev in komandnega kadra gre zasluga, da brigada ni doživela najhujšega.

Konec januarja 1945 so se na Moravškem končno sešli operativni štab Zidanškove in Šlandrove brigade ter funkcionarji 4. operativne cone s štaboma obeh brigad. Dogovorili so se za kadrovsko okrepitev brigade. Februarja je pričel štab 4. operativne cone brigadi pošiljati manjše okrepitve, vračati pa so se pričeli tudi mnogi borci, ki so se v ofenzivi porazgubili. Dne 22. februarja je brigado prevzel nov komandant Franc Sever – Franta, toda že 18. marca ga je zamenjal Miha Ramšak. Marca in aprila 1945 so v brigado vključili večje število mobilizirancev, v drugi polovici marca pa je brigada pridobila rusko četo, ki se je pozneje razvila v bataljon. Dne 28. februarja je Zidanškova brigada v težkih bojih pri vaseh

Štab brigade septembra 1944 v Savinjski dolini. Z leve: namestnik komandanta Vincenc Janko – Harkov, načelnik Lazo Božič – Vuk, komandant Andrej Cetinski – Lev, politični komisar Jože Jakoš – Školski in pomočnik političnega komisarja Alojz Vindiš – Dunda

Vrh, Kandrše in Dolgo brdo pokazala nemškemu okupatorju, da bo moral z njo ponovno resno računati. S sovražnikom se je nekajkrat uspešno spoprijela tudi marca 1945. Najhujši boji so bili proti enotam 14. SS divizije Galizien 15. marca na Menini planini.

V drugi polovici marca 1945 je brigada zbiralala borce, urejala v zadnji nemški ofenzivi okrnjene enote in se pripravljala za preboj prek Save. Zaradi žrtev in osipa borcev na Menini planini je bila brigada precej oslabljena. Zato se je izogibala spopadom s sovražnikovimi enotami, vso pozornost pa je posvečala vojaški in politični vzgoji. Sredi priprav na večje ofenzivne naloge je štab 4. operativne cone dobil nepričakovano povelje, naj glavni na njegovih sil odide na Dolenjsko, češ, da so razmere za obstoj partizanskih enot na Štajerskem nevzdržne. Vodstvo 4. operativne cone se s takšno oceno ni strinjalo. Zidanškova brigada se je štirikrat poskušala prebiti prek Save. Zadnji poskus je bil 1. aprila 1945. V začetku aprila so enote 14. divizije in operativnega štaba Zidanškove in Šlandrove brigade dobile dovoljenje, da ostanejo na Štajerskem.

BRIGADA V BOJIH ZA OSVOBODITEV ŠTAJERSKE IN KOROŠKE

Zadnje obdobje Zidanškove brigade je se pričelo 8. aprila 1945 z njeno vključitvijo v 14. divizijo in ukinitvijo skupnega operativnega štaba Zidanškove in Šlandrove brigade. S takšnim ukrepom je Glavni štab NOV in PO Slovenije želel doseči enotno in učinkovito operativno povezovanje brigad na Štajerskem in njihovo usposobitev za izvajanje nalog ob osvoboditvi. Že 9. aprila so brigado reorganizirali. Iz treh šibkih bataljonov sta nastala dva popolnejša. Z uspešno mobilizacijo proti koncu aprila pa so ponovno ustanovili tretji bataljon. Ena najuspešnejših brigadnih akcij v tem obdobju je bil drzno in uspešno izveden vdor v nemško postojanko na Vranskem 1. maja. V tem napadu je brigada zaplenila toliko orožja in opreme, da je skoraj povsem zadočila potrebam neoboroženih, slabo oblečenih

in obutih borcev. Neposredno po tej akciji se je brigadi priključil prvi bataljon Kokrškega odreda. S to okrepitvijo se je brigada razširila na pet bataljonov, v katerih je bilo skupno prek 600 borcev.

V tem času je brigada nadaljevala z mobilizacijo, rušila je komunikacije ter napadala sovražnikove patrulje in manjše enote (na primer likvidirala okupatorjevo postojanko Sava, spretno razorožila dve večji postojanki v utrdbah Mačkovina in Ponoviče pri Litiji). S pridobljenim orožjem in opremo v Ponovičah je brigada oborožila nove borce. V prvih dneh maja je bilo v petih bataljonih že prek 700 borcev, višek številčnega stanja pa je brigada dosegla 10. maja 1945 na Ljubnem, ko je imela 836 borcev.

Na poti z Moravškega v Savinjsko dolino in od tod prek Celja in Maribora na Koroško je Židanškova brigada razorožila več tisoč sovražnikovih vojakov ter zaplenila velike količine orožja in vojaške opreme. Največ vojaškega plena, tudi motorna vozila, je dobila na Ljubnem in v njegovi okolici. Dne 10. maja se je brigada s tovornimi in osebnimi avtomobili odpeljala proti Celju in še istega dne prispela v Maribor. Od enot 4. operativne cone je Židanškova brigada prva prispela v Maribor, kjer je predstavnikom Rdeče armade

*Komandant Glavnega štaba NOV in PO
Slovenije Franc Rozman – Stane in
Lado Ambrožič – Novljan s spremstvom pred
podelitvijo odlikovanj borcem brigade
14. oktobra 1944*

oddala ruski bataljon in s štirimi bataljoni nadaljevala pot po Dravski dolini proti Celovcu, kamor je prispela 12. maja. Na Koroškem je Zidanškova brigada skupaj s Šlandrovo in Bračičevo brigado dobila nalogo zastražiti prehode prek Drave in sovražnikovim kolonom preprečiti nadaljnjo pot globlje v Avstrijo.

Borbeni pot Zidanškove brigade se je končala 15. maja 1945 z vdajo nemških in kvizlinških enot na Koroškem. Na borbenih položajih je brigada ostala še do 28. maja. Štab brigade je nato 29. maja 1945 v Ivniku brigado razformiral, njene borce in starešine pa razdelil po drugih enotah 14. divizije, ki jo je nato čez mesec dni Vrhovni štab JA premestil v Vojvodino.

Ustanovitev Zidanškove brigade v začetku leta 1944 je bila pomembna prelomnica v razvoju narodnoosvobodilnega boja na širšem pohorskem območju. Delovanje brigade lahko razdelimo na pet različnih obdobj. V prvem, od ustanovitve do konca junija, je delovala na širšem pohorskem območju in bila v veliko pomoč enotam 14. divizije v času nemške ofenzive proti njej. To je bil tudi čas boja brigadnega vodstva proti gestapovski agenturi in pridobivanja novih borcev. Pričetek vojaškega sodelovanja s 14. divizijo pa je bil hkrati tudi začetek njene okrepljene vojaške dejavnosti. Najbolj uspešna je bila brigada pri uničevanju okupatorjevih prometnic.

Na novo operativno območje med Savinjo in Savo je brigada v začetku julija 1944 prišla že z bogatimi vojaškimi in političnimi izkušnjami. To se je odražalo tudi v njenih akcijah, zlasti pri osvobajanju Gornje Savinjske doline konec julija in v začetku avgusta 1944. V drugem obdobju je brigada dosegla vrhunec svoje moči ter vojaške in politične organiziranosti.

Svojevrstna preizkušnja za brigado je bilo njeno delovanje na Dolenjskem jeseni 1944, ko se je zaradi nepoznavanja terena in taktike enot slovenskega domobranstva znašla pred velikimi težavami. Poleg tega so brigado zajele tudi kadrovske težave. Brigada se je na

Dolenjskem znašla v precej neugodnem času, ko se je pričela nemško domobranska ofenziva proti enotam 7. korpusa.

Tudi po vrnitvi na Štajersko si Zidanškova brigada ni mogla privoščiti potrebnega počitka. Zaradi sovražnikove ofenzive in nenehnih hajk v težavnih zimskih razmerah je bilo to najtežje obdobje v delovanju brigade. Sredi zime, januarja 1945, je bilo v brigadi le še 137 borcev. Spomladi 1945 se je brigada pričela zopet krepiti in v zaključnih operacijah v začetku maja 1945 je imela že krepko prek 800 borcev.

V vseh obdobjih je brigada razvijala poleg osnovne vojaške dejavnosti tudi politično in kulturno prosvetno dejavnost, poleg tega pa je mobilizirala nove borce, s katerimi je nadomeščala lastne izgube, mnoge pa pošiljala tudi v druge partizanske enote, največ v 7. korpus na Dolenjsko. Brigada je dajala izkušene kadre tudi terenu, ko so ustanavljali terenske politične organizacije. Te pa so ji nato pomagale pri organiziranju prehrane, obveščevalne službe in pri mobilizaciji. Na svoji sedemnajst mesečni borbeni poti je Zidanškova brigada pokazala izjemno vojaško in moralno moč.

Operativni štab Zidanškove in Šlandrove brigade konec leta 1944. Drugi z leve: politični komisar Jože Babič – Vojteh –, desno poleg njega komandant Zidanškove brigade Vincenc Janko – Harkov, komandant štaba Andrej Cetinski – Lev in načelnik štaba Lazo Božič – Vuk.

POVELJNIŠKI KADER ZIDANŠKOVE BRIGADE

Komandanti:

Boris Čizmek-Bor:	08.01.1944 – 27.02.1944
Alojz Pacek-Platin:	27.02.1944 – 27.03.1944
Andrej Cetinski-Lev:	27.03.1944 – 28.10.1944
Vincenc Janko-Harkov:	28.10.1944 – 22.02.1945
Franc Sever-Franta:	22.02.1945 – 10.03.1945
Milan Štajner-Kamnar:	10.03.1945 – 18.03.1945
Miha Ramšak:	18.03.1945 – 27.04.1945
Viktor Cvelbar-Stane:	27.04.1945 – 29.05.1945

Namestniki komandantov:

Drago Poglajen:	08.01.1944 do konca aprila 1944
Vincenc Janko-Harkov:	od konca aprila 1944 do 28.10.1944
Jaroslav Soušek-Zdeno:	28.03.1945 – 29.05.1945

Politični komisarji:

Franta Komel:	08.01.1944 – 17.05.1944
Jože Jakoš-Školski:	17.05.1944 – 22.02.1945
Ivan Krulc-Iztok:	22.02.1945 – 09.04.1945
Slavko Kokalj-Joško:	18.03.1945 – 29.05.1945

Namestniki (pomočniki) političnih komisarjev:

Aleksandar Vojinović-Vojin:	08.01.1944 – 28.03.1944
Janez Kenk-Ivo:	30.04.1944 – 09.09.1944
Alojz Vindiš-Dunda:	09.09.1944 – 19.02.1945
Stane Kokalj-Janez:	19.02.1945 – 29.05.1945

Načelniki štaba:

Vincenc Janko-Harkov:	08.01.1944 – 20.02.1944
Lazo Božič-Vuk:	20.07.1944 do druge po- lovice novembra 1944
Ivan Belec-Beli:	od februarja 1945 do 29.05.1945

Na Menini planini januarja 1945

*Na levi partizanska motorizirana kolona,
na desni razorožena nemška kolona
pri Žalcu maja 1945*

MILOŠ ZIDANŠEK ★ VENCELJ (ZDRAVKO)
1909-1942

Rojen v Dramljah pri Celju v dninarski družini kot najmlajši med petimi otroki. Po osnovni šoli se je v Celju izučil za peka. Njegova prva zaposlitev je bila v Mariboru. Po odsluženi vojaščini leta 1932 se je zaposlil v Zagrebu, najprej kot pek, nato do leta 1936 kot skladiščnik v hotelu Palace. Vključil se je v delavsko gibanje in že leta 1933 postal član komunistične stranke. Dobrega sodelavca je imel v strankinem tovarišu Josipu Krašu. Januarja 1936 je bil aretiran in zaradi komunističnega delovanja obsojen na dve leti robi-je. Kazen je prestajal v Sremski Mitrovici in Mariboru, kjer je spoznal mnoge jugoslovanske komuniste.

Po prihodu iz zapora se je zaposlil v Mariboru pri Scherbaumu. Tukaj je takoj postal sekretar okrožnega komiteja KPS in tajnik sindikata živilskih delavcev. Pod njegovim vodstvom je komunistična organizacija v Mariboru močno zaživela. Komunistično in sindikalno gibanje se je širilo z delavsko, srednješolsko, študentsko in kmečko mladino. Pri stavkah, protidraginjskih, protirežimskih in protihitlerjevskih demonstracijah se je Zidanšek izkazal za sposobnega voditelja in organi-

zatorja. Zidanšek je znal predvsem s prepričljivo besedo in osebnim vzgledom navduševati mlade in ustvarjati politično vzdušje. Zaradi udeležbe na prvi konferenci KPS v Šmiglovi zidanici v Savinjski dolini aprila 1938 je bil štiri mesece zopet zaprt. Junija 1939 je bil med udeleženci posvetovanja KPJ v Tacnu pod Šmarno goro. Ob koncu istega leta se je udeležil druge konference KPS v Joštovem mlinu v Medlogu pri Celju, junija 1940 pa še 3. konference KPS na hribu Vinje nad Dolskim pri Ljubljani. Tu je postal član CK KPS in delegat za 5. državno konferenco KPJ, ki je bila oktobra 1940 v Zagrebu. Na tej konferenci je postal član CK KPJ.

Zelo aktiven je bil pri organiziranju narodnoobrambnih akcij in enot prostovoljcev neposredno pred nemškim napadom na Jugoslavijo aprila 1941. Na dan napada je tudi sam odšel med prostovoljce. Po enem tednu se je vrnil v Maribor in se takoj z vso vnemo lotil priprav na začetek oborožene vstaje proti okupatorju. Ustanovil je vojno revolucionarni komite za severno Slovenijo in sodeloval pri ustanovitvi okrožnega operativnega štaba za oboroženi boj proti okupatorju. Junija 1941 je postal tudi član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet. Julija 1941 je veliko pripomogel k ustanovitvi prvih partizanskih enot na Štajerskem. Od julija do decembra 1941 je bil glavni organizator in koordinator vseh partizanskih akcij na Štajerskem, večkrat pa se je tudi osebno udeležil partizanskih akcij (na primer boja Pohorske čete na Klopnem vrhu 17. septembra, priprav na napad Štajerskega bataljona na Šoštanj v začetku oktobra, brežiškega pohoda Štajerskega bataljona novembra...).

Po uničenju odporniške organizacije v Mariboru jeseni 1941 se je decembra umaknil v Ljubljansko pokrajino. V začetku januarja 1942 ga je vodstvo slovenskega osvobodilnega gibanja poslalo za komandanta Šercerjevega bataljona na Notranjsko. Že 7. februarja 1942 je padel v boju z italijansko patruljo na Hribarjevem na Blokah. Za narodnega heroja je bil razglašen 20. decembra 1951.

ANDREJ CETINSKI ★ LEV ★ 1921-1998

Rojen v Banji Loki na Kočevskem. Po osnovni šoli je bil nekaj časa kmečki delavec. Z 18. leti je odšel na delo v Zagreb. Leta 1941 se je vrnil domov in se takoj vključil v osvobodilno gibanje. Ker mu je grozila aretacija, se je sredi marca 1942 umaknil v Kočevski bataljon, kjer je zaradi svoje

hrabrosti dobil partizansko ime Lev. Od decembra 1942 je bil v Cankarjevi brigadi, kjer je kmalu napredoval od komandirja čete do namestnika komandanta brigade. Med roško ofenzivo se je izkazal v številnih borbah. S svojim vedenjem je postal vzor mnogim borcem. Po končanem višjem oficirskem tečaju ga je marca 1944 Glavni štab NOV in PO Slovenije poslal na Pohorje za komandanta Zidanškove brigade. V njej je ostal sedem mesecev. Za uspehe brigade spomladi in poleti 1944, še posebej pa za osvoboditev Gornjega Gradu ga je štab 4. operativne cone osebno pohvalil. Oktobra 1944 je postal komandant skupnega operativnega štaba Zidanškove in Slandrove brigade. Obe enoti je uspešno vodil med njuni akcijami na Dolenjskem. Spomladi 1945, pred zaključnimi operacijami, je postal komandant Bračičeve brigade, ki se je zelo izkazala v borbah za osvoboditev Koroške.

Andrej Cetinski spada med najbolj hrabre in med borci priljubljene partizanske komandante na Slovenskem. Po vojni je opravljal mnoge odgovorne naloge v JLA. Umrl je oktobra 1998.

Za narodnega heroja je bil razglašen 27. novembra 1953.

MILKA KERIN ★ POHORSKA MILKA ★ 1923-1944

Rojena v Velikem Podlogu pri Krškem, v kmečki družini s petimi otroki. Po končani meščanski šoli v Krškem je ostala doma na posestvu. Že pred vojno se je povezala s Francem Packom in začela politično delovati. Poleti 1941 sta bila med najvidnejšimi organizatorji vstaje na območju Krškega.

Leta 1941 je postala članica KPS. Po razbitju krške uporniške skupine konec julija 1941 se je umaknila na Dolenjsko in se pridružila borcem Novomeške čete na Gorjancih. Oktobra 1941 je odšla s patruljo na Kozjansko, kjer so jo 26. oktobra Nemci ujeli. Iz zapora v Krškem so jo 12. decembra premestili v sodne zapore v Maribor, od tam pa 7. januarja 1942 v taborišče na Borl. Tu se je takoj povezala s skupino zaprtih ruških skojev. Po izpustitvi iz zapora konec aprila 1942 se je zatekla k sestri v Slovenj Gradec. Po šestih tednih je odšla k materi, ki je bila z družino izseljena v Ehrenfriedensdorf na Saškem, v začetku avgusta pa je odpotovala nazaj v domovino in prek Ruš odšla v Ruško četo. Jeseni 1942 je sodelovala v vseh akcijah Ruške čete, ki se je v začetku novembra vključila v Pohorski bataljon. Bila je zelo hrabra in priljubljena borka. Po spopadu z Nemci v Josipdolu v začetku decembra je odšla iz bataljona v sanitetni bunker v Škalskih Cirkovcah pri Velenju, kjer je kot bolničarka pozimi 1942/43 skrbela za hudo ranjenega političnega komisarja 2. grupe odredov Dušana Kvedra – Tomaža.

V začetku marca 1943 se je vrnila v enoto. Na Limbarski gori se je vključila v Zasavski bataljon, nato maja prešla v Savinjski bataljon Kamniško-zasavskega odreda, kjer je postala politična komisarka bataljona. V drugi polovi-

ci junija 1943 je prišla na Pohorje v drugi Pohorski bataljon. Poleti so jo premestili na Moravško v Pokrajinski komite KPS. Oktobra 1943 je bila delegatka na 1. kongresu AFŽ Slovenije v Dobrniču. Januarja 1944 je na Pohorju postala borka Zidanškove brigade. Sodelovala je v mnogih akcijah brigade pozimi in spomladi 1944. Še posebej se je izkazala ob napadu Zidanškove brigade na Mislinjo 1. maja 1944. Julija 1944 je bila nekaj časa na partijskem tečaju na Moravškem. Med vračanjem v svojo enoto je padla med napadom Šlandrove brigade na Ljubno 31. julija 1944.

Za narodno herojinjo je bila razglašena 21. julija 1953.

TONE OKROGAR ★ NESTL ★ 1923-1955

Rojen v rudarski družini v Zagorju. Po osnovni šoli se je izučil za ključavničarja. Pred vojno je deloval v naprednem delavskem gibanju. Takoj po kapitulaciji Jugoslavije leta 1941 je postal član SKOJ-a. V začetnem obdobju odpora proti okupatorju je zbiral orožje in opremo za Revirsko četo ter izvajal

sabotažne akcije. V partizane je odšel oktobra 1941. Bil je požrtvovalen in izredno hraber borec. Leta 1942 je postal član KPS. Novembra istega leta je s skupino borcev Savinjskega bataljona odšel na Koroško, kjer je kljub težkim razmeram uspel organizirati močno partizansko četo, iz katere je marca 1943 nastal Koroški bataljon. Okrogar je na Koroškem izvedel nekaj pravih podvigov (na primer napad na Mežico aprila 1943, vpad s skupino borcev v Železno Kaplo, kjer je zajel dva nemška generala itd.). Med slovenske partizanske legende se je zapisal s svojim junškim prebojem iz obroča pri Šmartnem na Pohorju, kjer je bil hudo ranjen in se je celo noč skupaj z bolničarko hrabro upiral skoraj 200 sovražnikovim vojakom. Po zaslugi svoje hrabrosti, znanja in prisebnosti se mu je uspelo izvleči iz obroča. V partizanih je bil sedemkrat ranjen. Prešel je pot od borca do komandanta brigade. Bil je sodelavec Revirske čete ter partizan v Štajerskem in Koroškem bataljonu ter v Zidanškovi in Šercerjevi brigadi.

Po vojni je do leta 1952 opravljал odgovorne naloge v JLA. Leta 1952 je zbolel in februarja 1955 nenadoma umrl.

Za narodnega heroja je bil proglašen 22. julija 1953.

*Srečanje borcev NOB in veteranov
vojne za Slovenijo 1991.*

*Poveljnik bataljona major Ivan Zore
z borci brigade.*

*Srečanje borcev in jubilarov Zidanškove
brigade pri Franti na Resniku, julija 2002.*

ALEKSANDAR VOJINOVIĆ ★ VOJIN ★ 1922-1999

Rojen v kmečki družini v vasi Mirnica pri Kuršumliji v Srbiji. Nižjo kmetijsko šolo je končal v Prokuplju. Leta 1939 je nadaljeval šolanje v Srednji kmetijski šoli v Valjevu. Bil je odličen dijak. Leta 1941 je v Valjevu sodeloval v marčnih demonstracijah proti pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu. Med števil-

nimi njegovimi uporniški podvigi poleti 1941 izstopa napad na hotel Park v Nišu v začetku avgusta, v katerem je umrlo ali bilo ranjenih približno 30 nemških vojakov. Avgusta 1941 je postal član KPJ in kmalu nato odšel v partizane. V Topliškem odredu je pokazal veliko hrabrost. Marca 1942 je zaradi izdaje padel v roke četnikom, ki so ga predali Nemcem, ti pa poslali v taborišče Altenbach, zahodno od Dunaja, od koder mu je po dveh neuspešnih poskusih v tretje uspelo pobegniti v Slovenijo. Poleti 1943 se je pridružil pohorskim partizanom. V partizanskih enotah na Pohorju je opravljal razne dolžnosti. Ob ustanovitvi Zidanškove brigade je postal pomočnik političnega komisarja brigade. Pozneje je bil komandant 3. bataljona Ljubljanske brigade, pa načelnik štaba 28. divizije in nazadnje namestnik komandanta 15. divizije. Sodeloval je v mnogih borbah, ki so jih imele omenjene partizanske enote.

Po vojni se je šolal v Sovjetski zvezi in ZDA, bil nato profesor na oficirski šoli v Sarajevu in na Višji vojni akademiji v Beogradu. Bil je tudi pisatelj in pisec spominov. V svojih delih se je najraje dotikal tematike NOB. Nekaj časa je bil tudi v diplomatski službi (ambasador SFRJ v Etiopiji). Umrl je februarja 1999.

Za narodnega heroja je bil razglašen 9. oktobra 1953.

UPORABLJENA LITERATURA:

Mirko Fajdiga, Zidanškova brigada, Ljubljana 1975

Mirko Fajdiga, Zidanškova – Pohorska – brigada, zloženska ob razstavi na Sv. Primožu, Maribor 2000

Mirko Fajdiga, Pohorski partizani 1943, Maribor 1985

Milan Ževart, Partizanske enote na slovenskem Štajerskem 1941 – 1945, Časopis za zgodovino in narodopisje 1993, štev. 2

Marjan Žnidarič, Šlandrova brigada, Kratek oris zgodovine brigade, Maribor 2003

Marjan Žnidarič, Na Štajerskem nekoliko drugače, Maribor 1994

Marjan Žnidarič, Severovzhodna Slovenija v osvobodilnem boju 1941 – 1945, v: Severovzhodna Slovenija v bojih za svobodo, Ljubljana 1999

Narodni heroji Jugoslavije, I, II, Beograd 1975

BRIGADA ŽIVI TUDI V SVOBODI

Med narodnoosvobodilnim bojem so se med borci spletle številne nepogrešljive vezi.

Tovarištvo, solidarnost in medsebojna pomoč so postale značajske vrednote borcev.

Te vrednote tudi po koncu vojne niso zamrle. Spodbujale so potrebo po medsebojnih srečanjih in obujanju spominov. Najprej smo drug drugega obiskovali, se srečevali v dvoje ali v majhnih skupinah. Srečanja so bila spontana.

Prvi večji in organizirani zbor borcev Zidanškove brigade je bil leta 1954 na Ostrožnem. Takrat smo se na veličastnem slavlju štajerskih partizanov postrojili pred vrhovnim koman-

*Komandant Vrhovnega štaba
narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije
maršal Josip Broz Tito in komandant
Glavnega štaba narodnoosvobodilne vojske
Slovenije general Dušan Kveder-Tomaž*

dantom. Mnogi so se tam po vojni prvič srečali, zato smo se odločili zbrati naslove vseh borcev. Akcija izpopolnjevanja seznama borcev je trajala nekaj let. Do izdaje monografije o bojni poti brigade smo zbrali 1200 imen borcev z njihovimi naslovi.

Ustanovitev Skupnosti borcev XI. SNOUB MILOŠA ZIDANŠKA in POHORSKEGA ODREDA

Skupina borcev, ki je po vojni samoiniciativno in občasno organizirala srečanja in spodbujala borce, da so zbirali zgodovinsko gradivo o bojni poti brigade, je bila leta 1959 na zboru borcev brigade izvoljena v osrednji odbor Skupnosti borcev XI. SNOUB Miloša Zidanška in Pohorskega odreda.

Odbor vodi Alojz Vindiš – Dunda, častna predsednika pa sta prvi komandant Boris Čizmek – Bor in prvi komisar Franta Komel.

V odboru so doslej sodelovali oz. sodelujejo:

Boris Čizmek - Bor, častni predsednik

Franta Komelj, častni predsednik

Alojz Vindiš – Dunda, predsednik

Tone Kropušek – Tonček, podpredsednik

Vili Mlakar – Boltežar, tajnik

Anton Vrhovšek – Oskar

Zmago Krasnik – Saša

Mira Kresnik

Ivan Potočnik – Jože

Maks Ivanuša – Vencelj

Franc Bera – Franček

Milan Trtnik – Milanček

Dora Trtnik – Zlata

Ivan Pačnik

Ivan Grobelnik – Ivo

Franc Kauzar

Robert Bobanec – taborniški odred

Albin Kac – taborniški odred

Andrej Cetinski – Lev, častni predsednik

Maks Peklar

Marica Trbovšek

Stane Lavrič

Adolf Jevšnik – Lvov

Lazo Božič – Vuk

Vinko Plevnik

Igor Ponikvar
 Ivo Skerlovnik - Smolar
 Jože Antoličič
 Jelka Vrhovšek - Elčka
 Ivan Kovačič - Gandi

Ker so borci brigade razseljeni po vsej Sloveniji, smo organizirali 6 pododborov in sicer : v Radljah, Slovenj Gradcu, Slovenski Bistrici, Celju, Ljubljani in v Zasavju.

Ključna programska usmeritev odbora in pododborov je bila

- pomagati borcem, da si uredijo statusna in socialna vprašanja, tudi tista, ki zadevajo pokojnine. Skrbeti, da se ne bo nihče počutil osamljenega in pozabljenega
- povezava z mladino na šolah, na taborjenju taborniškega odreda XI. SNOUB, na pohodih teritorialnih in mladinskih enot SLO; v razgovorih in druženju z mladimi povezovati uporniško preteklost s sedanjimi nalogami
- zbiranje zgodovinskega gradiva o bojni poti brigade za monografijo in za stalne ter občasne razstave o NOB
- postavitev in varstvo spominskih obeležij v krajih zgodovinskih dogodkov, povezanih z brigado NOV Miloša Zidanška

Taborniki postanejo odred

XI. SNOUB Miloša Zidanška

Pri prvih srečanjih se je pojavila misel, da bi vrednote osvobodilnega boja delili z mladino. Povezali smo se s taborniki. Interes za sodelovanje je bil obojestranski.

Številni borci smo se vključili v taborniško organizacijo - v taborniški odred, ki se je poimenoval po naši partizanski brigadi XI. SNOUB MILOŠA ZIDANŠKA.

Taborniki imajo v svojem programu mnoge prvine, ki smo jih živeli partizani. Življenje in prehranjevanje v naravi, pohodi in potrebna vzdržljivost so prvine, ki smo jih doživljali tudi v skupnih taborniških akcijah. Pri tem smo postavljali v ospredje vrednote, kot so domoljubje, uporništvo, svoboda in nacionalni ponos.

Borci XI. SNOUB, ki smo se kot častni člani vključili v taborniški odred, smo prejeli poseb-

no diploma s častno zaobljubo tabornikov, ki se glasi :

»Taborniki obljublamo, da bomo vestno čuvali pridobitve vaše borbe, se borili za vse napredne ideje doma in v svetu ter vzgajali naše člane v zavedne in aktivne državljane.«

S prevzemom imena partizanske brigade je taborniški odred prevzel tudi del programa Skupnosti borcev. Simbolično je to potrdil tudi s tem, da je svoje čete poimenoval po poveljnikih, ki so v bojih proti okupatorju padli za domovino.

Tako je bila v taborniškem odredu XI. SNOUB Nestlova četa, četa komisarja Rajka, četa komandanta Borisa, Milkina in Stanetova četa.

Skupno delo borcev in tabornikov, ki jih družijo skupno ime, se je ohranilo do danes.

Komandant Zidanškove brigade Andrej Cetinski-Lev čestita tabornikom ob prevzemu imena po Zidanškovi brigadi. Poleg komandanta Alojz Vindiš-Dunda

Povezava z občinami je trajna

XI. SNOUB Miloša Zidanška je dobila domicil v občinah Maribor, Radlje, Slovenj Gradec in Vuzenica. Pohorski odred pa ima domicil v občini Slovenska Bistrica. Sodelovanje z občinami je zgledno, saj se borci v teh občinah, tako kot med vojno, tudi danes počutijo doma, občine pa Skupnostim borcev sofinancirajo njihovo aktivnost. Finančni prispevki domicilnih občin so simbolični, imajo pa pomemben moralni učinek. Pri borcih ohranjajo zavest, da v krajih in pri ljudeh, kjer so se borili, niso pozabljeni.

Leta 1959 smo praznovali

15. obletnico ustanovitve brigade

Spomin smo obeležili z izdajo kratke monografije o bojni poti brigade. Knjiga z naslovom »**Spomni se tovariš**« je bila natisnjena v 1500 izvodih. Zgodovinski prerez bojev je opisal dr. Milan Ževart, knjižica pa je bila opremljena tudi s spomini borcev.

Knjigo so prejeli vsi borci, taborniki, številni pohorski kmetje in šole.

Uredniški odbor in organizatorji so bili : Stane Lavrič, Tone Kropušek, Franček Mirtič in arhitekt Miklavž Mušič. To je bil eden prvih poskusov dokumentiranega in ilustriranega opisa bojne poti neke partizanske enote.

• Ob 30. obletnici ustanovitve brigade smo dobili **monografijo z naslovom » Zidanškova brigada »** avtorja višjega kustosa Mirka Fajdige. Knjiga je bila natisnjena v nakladi 4000 izvodov in prejeli so jo vsi borci in šole v krajih, kjer je bilo operativno območje brigade. Pohorskim kmetom, ki so sodelovali z brigado, so knjigo razdelili taborniki.

Obširno, dokumentirano in poljudno napisano čtivo v knjigi »Zidanškova brigada« je spodbudilo pri borcih in tudi v zgodovinski stroki odobravanje in pohvale. Avtor, Mirko Fajdiga, je za to delo upravičeno prejel Nagrado vstaje slovenskega naroda.

• V zgodovinopisju osvobodilnega boja na območju Štajerske je za obdobje od zadnje bitke 1. Pohorskega bataljona do ustanovitve Zidanškove brigade nastala praznina. Borci, ki nas je strokovno usmerjal višji kustos Mirko

Fajdiga, smo nadaljevali z zbiranjem gradiva za to obdobje. Leta 1988 je v nakladi 3500 izvodov izšla knjiga »**Pohorski partizani 1943**« avtorja Mirka Fajdige. S tem je bil zaokrožen zgodovinski opis osvobodilnega boja v tem delu Štajerske.

Pomembno je, da je v obeh knjigah seznam vseh borcev Zidanškove brigade in Pohorja.

- Ob 10. obletnici taborniškega odreda XI. SNOUB leta 1969 smo skupaj s taborniki izdali prvo številko **glasila »Pohorski partizan«**.

12 številčk lista, ki je bil po videzu enak tistemu, ki ga je izdajala Zidanškova brigada med vojno, je bilo vsebinsko izpolnjeno s spomini borcev in tabornikov, predvsem pa z domoljubno vsebino.

Stane Lavrič, ustanovitelj glasila »Pohorski partizan« leta 1944, je v prvi številki istoimenskega povojnega glasila zapisal: » Danes glasilo z enakim naslovom izdajate Vi – mladi taborniki odreda, ki nosi ime naše partizanske brigade. Vanj boste pisali Vi, naša mlada generacija, pisali boste o svojem življenju in delu, o miru, ki je največja dobrina človeštva. Čestitam in želim Vam, da bi Vaše glasilo izpolnilo svoje poslanstvo.«

Srečanja in skupni pohodi borcev in mladine so zblížali dve generaciji

- Ob 15. obletnici ustanovitve brigade smo v dogovoru z Mladinsko organizacijo Maribora organizirali pohod mladih na osrednjo proslavo v Ljubljano.

S pohoda ob 15. obletnici ustanovitve brigade.

150 mladih smo organizirali v 3 bataljone, ki jih je na pohodu vodil komandant brigade Andrej Cetinski – Lev skupaj z drugimi člani štaba. Namestniki so bili mladinci.

Krenili smo po poti, ki jo je med vojno prehodila Zidanškova brigada.

Od Primoža na Pohorju preko Zreč, Gornjega Grada, Motnika, Zagorja ob Savi, Litije, Trebnjega do Ljubljane. V vseh teh krajih smo organizirali partizanske mitinge, kjer je nastopala naša kulturna skupina na čelu z znanim glasbenim orkestrom »Vitek«. Pohod je trajal 7 dni v zadovoljstvo pohodnikov in prebivalcev krajev, ki smo jih obiskali.

- Avgusta 1969 je bila organizirana mladinska delovna brigada XI. SNOUB Miloša Zidanška, ki je sodelovala v akciji »Bolnica Jesen«. V njej je sodelovalo 320 mladincev in mladink, v večini so bili to taborniki odreda XI. SNOUB Miloša Zidanška.

- Skupnih akcij je bilo mnogo. Še danes pa so žive: pohod planincev Zg. Dravske doline na Primož na Pohorju, kjer je bila brigada ustanovljena, zimski pohod po poteh pohorskih partizanov in v spomin na 1. Pohorski bataljon smučarski tek »Osankarica«, kolesarski maraton okoli Pohorja in druge.

S spomeniki in spominskimi obeležji smo zaznamovali najpomembnejše dogodke in kraje, kjer se je bojevala brigada Miloša Zidanška

- Na Primožu na Pohorju je bila zgrajena nova osnovna šola. Na šoli je spominska plošča, ki spominja, da je v tej pohorski vasici bila 8. januarja 1944 ustanovljena Pohorska brigada Miloša Zidanška.

V notranjosti šole je stalna razstava o XI. SNOUB, ki jo je postavil Muzej narodne osvoboditve iz Maribora na predlog odbora brigade in po naročilu občine Vuzenica.

- Pri Jesenku nad Pamečami je spominska plošča devetim padlim borcem brigade, ki so padli 4. aprila 1944 v bojih z Nemci.

- V središču Vuzenice je spomenik brigadi Miloša Zidanška, ki ima v tej občini domicil.

- 7. julija 1984 je bil na Kopah postavljen spomenik, ki simbolizira zmagovit boj Pohorske brigade leta 1944 na tem kraju.

- Skupnost borcev XI. SNOUB je skupaj z občino Litija postavila na Savi spomenik iz pohorskega granita. Tu je 12. oktobra 1944 brigada razbila sovražnikovo postojanko in se skupaj s Šlandrovo brigado preko mosta prebila na Dolenjsko.

V granitno skalo je vklesan Župančičev verz:
» Plani čez Savo, plavaj čez Dravo – zob za zob,
glavo za glavo.«

- Na Pesku na Pohorju smo postavili spominsko obeležje z napisom : »Tukaj je bil novembra 1943 ustanovljen Pohorski odred.«

- Pri vasi Češnjice v Tuhinjski dolini smo skupaj z borci Šlandrove brigade postavili obeležje v spomin na preboj Pohorske in Šlandrove brigade z Menine na Sipek.

- Naravna skala pohorskega granita stoji v vasi Slevo pri Kamniku. Na njej so vklesana imena desetih borcev 2. in 3. bataljona XI. SNOUB Miloša Zidanška, ki so padli v boju z domobranci 8. januarja 1945.

- Padlemu komandantu Borisu Vinterju v spomin smo postavili obeležje pri Lazah v Tuhinjski dolini, kjer je padel v boju, in tudi na njegovi rojstni hiši v Zrečah.

- Mesto Gornji Grad je v avgustu 1944 osvobodila Zidanškova brigada. Na obletnico – leta 1974 je odbor Skupnosti borcev brigade v sodelovanju z občino in taborniki odkril spominsko ploščo; spominsko obeležje je bilo

Obisk spomenika Slevo

1. 2003 obnovljeno in plošča je vgrajena v obnovljen osrednji spomenik.

- 15. oktobra 1944 je v boju z domobranci v Nemški vasi pri Trebnjem padlo 17 borcev 2. bataljona Zidanškove brigade. Med padlimi sta bila tudi komandant bataljona Ivan Rojc – Bogdan in komisar Vinko Mezgec – Rajko.

Skupaj z ZB NOB Trebnje smo na osrednji spomenik padlim vklesali tudi imena pohorskih borcev, ki so tu končali svoje življenje.

- Na predlog odbora Skupnosti borcev XI. SNOUB sta občina Mozirje in Krajevna skupnost Bočna leta 1986 poimenovali turistično avtomobilsko cesto iz Bočne na Menino »cesta Zidanškove brigade«. Ime ceste je označeno na ličnem kažipotu, ki predstavlja svojevrsten spomenik.

- **Sodelovanje odbora Skupnosti borcev XI. SNOUB z Muzejem narodne osvoboditve Maribor je vzorno.** Tako je muzej med drugim postavil in uredil stalne spominske kotičke o brigadi v osnovni šoli Primož na Pohorju, Šmartno pri Slovenj Gradcu, v Gornjem Gradu. V muzeju je deponirana tudi bogata potujoča razstava o brigadi, ki je bila postavljena v Mariboru, Radljah, Mozirju in v številnih delovnih kolektivih.

- Ob 40. obletnici ustanovitve brigade je odbor Skupnosti borcev izdal posebno spominsko medaljo. 600 oštevilčenih medalj smo na posebnem slavlju v Mariboru podelili vsem borcem brigade.

- Odbor Skupnosti borcev na vsakoletnem srečanju borcev in jubilarantov (ki so dopolnili sedemdeset in osemdeset let) pri Franti Komelu v partizanski vasi Resnik podeljuje posebne listine. Listine je izdelal akademski slikar Bojan Golija z motivom pohorske vasice Primož, kjer je bila brigada ustanovljena.

- Za uspešno sodelovanje med borci NOB in taborniki, ki se zrcali v številnih skupnih akcijah, je Skupnost borcev Zidanškove brigade prejela najvišje priznanje Zveze tabornikov Jugoslavije – zlati javorjev list.

- Enako priznanje je prejel tudi taborniški odred XI. SNOUB Miloša Zidanška. Poleg tega je bil taborniški odred odlikovan s »kipcem ilegal-

ca«, prejel pa je tudi naziv »Partizanski odred«.

- Odbor Skupnosti borcev je leta 1980 s posebno anketo med borci ugotovil, kakšna in koliko odlikovanj imajo posamezni borci.

Zanimiva je bila ugotovitev, da borci, ki so se po vojni vrnili h kmetovanju in javno niso bili dejavni, v večini nimajo nikakršnih vojnih odlikovanj.

Odbor brigade je skupaj s pristojnimi občinskimi komisijami predlagal najbolj zaslužne borce za odlikovanja. Predali smo 42 odlikovanj, ki jih je ob odkritju spomenika na Savi borcem izročil komandant brigade Andrej Cetinski – Lev.

Sodelovanje z JA

Sodelovanje je bilo zgledno. Dan ustanovitve XI. SNOUB je bil v bivši Jugoslaviji tudi praznik vojaške enote v Mariboru, ki se je imenovala po brigadi NOV Miloša Zidanška. Vsakoletno slavlje smo organizirali skupaj.

To zgledno sodelovanje pa se je razbilo v

Ob podpisu listine na Primožu v muzejski sobi OS Primož od leve proti desni so: Jože Kobal - predsednik območnega združenja slovenskih častnikov, Boris Raj - predsednik območnega policijskega veteranskega društva SEVER, Ivan Helbl - predsednik območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo, Alojz Vindiš - Dunda - predsednik odbora Pohorske brigade.

trenutku, ko so tanki vojaške enote leta 1991 krenili na bojni pohod iz Maribora proti državni meji. Sovražni pohod tankov po Dravski dolini je še posebej zarezal globoke rane nam borcem Zidanškove brigade, saj je bilo to območje med vojno naša nepogrešljiva opora.

Sestal se je odbor Skupnosti borcev in sprejel sklep, da odreka vojaški enoti JA pravico nositi ime XI. SNOUB Miloša Zidanška in da prekinjamo vsako nadaljnje sodelovanje. Ta sklep smo enoti JA poslali s posebnim pismom.

Svečan podpis listine o sodelovanju

6. avgusta 2000 – ob občinskem prazniku občine Vuzenica – je bilo na Sv. Primožu na Pohorju tovariško srečanje borcev NOV, veteranov 1991 in pohorskih kmetov.

Osrednja točka programa je bil **svečan podpis listine o sodelovanju veteranskih organizacij Zg. Dravske doline in Skupnosti borcev XI. SNOUB Miloša Zidanška.**

Listino so podpisali :

Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Zg. Dravske doline s sedežem v Radljah ob Dravi

Policijsko veteransko društvo SEVER s sedežem v Slovenj Gradcu

Območno združenje slovenskih častnikov občin Muta, Podvelka, Ribnica, Radlje ob Dravi, Vuzenica

Skupnost borcev XI. SNOUB Miloša Zidanška (Pohorske brigade NOV) s sedežem v Mariboru

Sodelovanje je zaživelo na skupnih temeljih slovenskega upornišтва in domoljubja.

Sodelovanje s slovensko vojsko

Sodelovanje Skupnosti borcev Zidanškove brigade NOV s Slovensko vojsko je vzorno. Na vseh spominskih srečanjih brigade, ki so v Mariboru in na Primožu na Pohorju, kjer je bila brigada ustanovljena, sodelujejo tudi častniki poveljstva 72. brigade in 37. VTP Slovenske vojske.

Za uspešno sodelovanje smo enotama Slovenske vojske ob 55. obletnici ustanovitve brigade podelili spominsko zahvalo borcev XI. SNOUB Miloša Zidanška.

PRIČEVANJA BORCEV IN MLADINE

ZAVEDEN POHORSKI KMET IN PARTIZAN STA BILA ENAKOPRAVEN BOJ

Koncem meseca januarja je bilo. Sneg je močno naletaval in veter je bril čez sedlo med Veliko in Malo Kopo. Brigada se je premikala iz Mislinjske na Dravsko stran Pohorja proti domačiji Samec. Ta domačija je bila zadnja pod vrhom daleč v Planini, zato je upravičeno nosila tudi partizansko ime pri »Planincu«. Gospodar in gospodinja – najemnika sta imela toplo zakurjeno sobo. Toplota je kar izžarevala od velike kmečke peči, ko smo vstopili. Za vse ni bilo prostora. Precej jih je moralo oditi v hlev, kjer je bilo od živine kar toplo. Vsi so že plegli po podu in slišati je bilo prav rahlo smrčanje. Člani ožjega štaba brigade so sedeli zaskrbljeni za kmečko mizo in se nekaj po tiho, a energično pogovarjali. Kakor da ne bi hoteli motiti miru prisotnih in dremajočih borcev. Njihove misli so bile tokrat pri tistih, ki jim bo potrebno oskrbeti boljšo oskrbo in nego; šlo je za ranjence.

Tokrat na Pohorju še nismo imeli bolnišnic. Ranjene, bolne in druge izčrpane borce in borke smo prepuščali v preskrbo najbolj zavednim in predanim kmetom. Tudi brigada tokrat še ni imela zdravnika v svojem sestavu, ampak le študente in nekaj bolničarjev, ki so imeli za seboj že nekaj prakse. Ostali so se pač priučevali v konkretnih akcijah sami. Pri kmetih je bila skrb za ranjence toliko boljša, saj v tem predelu, kjer je nekatere naše ranjence in bolnike obiskovala naša odlična sodelavka Babica iz Ribnice na Pohorju (po poklicu babica z imenom Viktorija Miklavc).

Sama je ob pomoči zdravnika iz Ribnice – dr. Šebarja - dobivala zdravila in navodila.

Rešila je prenekaterega partizana. Žal so njenemu delu Nemci prišli na sled in jo odpeljali v koncentracijsko taborišče, še preden je minila zima.

Ta večer je štab moral rešiti drugo vprašanje. Kam in komu v oskrbo partizanko Jeni. V sestav XI. SNOUB je prišla na Pohorje s svojim

možem iz Koroške. K partizanom je morala pobegniti, da se je izognila aretaciji. Bila je dobra mladinska delavka in obveščevalka. Zaradi nosečnosti ni mogla več dolgo prenašati vseh pohodov in naporov ostalih borcev.

Poklicali so me k mizi in me zadolžili, da moram poskrbeti za nekaj zaupnih domačij, kamor bi lahko poslali borko Jeni. Organizirati tako, da bi jo vsaka domačija oskrbovala po nekaj dni. Zadolžitev ni bila lahka. Pri najbolj zanesljivih – mislim na tiste, kjer so bili vsi člani domačije povezani z osvobodilnim gibanjem – smo že imeli stalne »javke« ali druge sestanke, pa tudi točke, kjer so se zbirali novinci, ki so hoteli v partizane. Nekaj teh točk bo potrebno ukiniti in že sem imel v mislih načrt, kam bom peljal borko Jeni, da bo brez strahu pred izdajo čakala na srečen trenutek materinstva.

Jeni je bila že pripravljena. Od moža se je poslovila hitro brez posebnega slovesa, le s stiskom roke. Še stisk rok bedočim borcem in že sva zakoračila v sneg, ki ga je takrat pri tej domačiji bilo že čez en meter. Tokrat se je menda prvič zgodilo, da sem šel sam na pot brez spremstva. Ni bilo lahko. Sneg je kar naprej naletaval in tudi veter je zavijal ob obronkih in nosil sneg tja, kjer je bila jama. Tudi najine sledi je sproti zabrisal. Kako hvaležna sva mu bila, ker takoj za nama ni bilo več vidne sledi.

Hodila sva molče, borka Jeni za menoj kakih 20 metrov. Pot ni bila lahka, a Jeni jo je kar dobro prenašala, le nekajkrat je malo zaostala in se malo odpočila.

Srečno, brez presenečenj, sva prišla na Janževski vrh, k naši zelo dobri sodelavki Jožefi Gradišnik ali kar h Grizoldovi koči, ki je nosila tudi ilegalno ime »Pri proletarcu«.

Okrog ene ure ponoči sva potrkala pri »Proletarcu« in mati je odprla. Hitro sva si otepla sneg in kar vstopila v kuhinjo, ki ni bila več prav topla. Mama je zanetila ogenj na štedilniku, da sva se ogrela. Pripravila je vsakemu tudi malo čaja. Takrat še ni vedela, kaj najin obisk pomeni. Malo sumljivo je poškilila na Jeni in mene. Rekla pa ni nič. Kasneje mi je sicer enkrat povedala, da ni mis-

lila najboljše o meni. Uganil sem, kam meri s svojimi pogledi. Zato sem prišel z besedo kar na dan.

»Jeni bo ostala pri tebi vsaj nekaj dni, dokler ne poiščem druge zanesljive točke itd.«

Ni bilo nobenega prerekanja, tih sporazum je bil dosežen. Jeni se je kar razživela, ko je začutila toplino domačije in njene gospodinje. Ostala je, sam pa sem moral na pot čim prej in opraviti še druge dolžnosti in nato nazaj v brigado s poročilom. Jeni je bila torej na varnem pri eni izmed najboljših družin tega kraja. Radi so jo imeli vsi domači, kar povsem njihova je postala. Tudi meni je odleglo, ker ni bilo potrebno iskati druge primerne in varne domačije. Že več kot tri tedne je v miru živela z domačimi, ki nikakor niso želeli in hoteli, da bi šla kam drugam. Meni osebno je bilo prav, ker sem vedel, da je pri najboljših varovancih. Vse druge zveze, ki so se stikale pri tej domačiji, smo za ta čas usmerili drugam.

Jeni je ostala pri Gradišnikovi mami vse do poroda in je tam kljub skrbni negi nekaj dni po porodu umrla. Sin, ki ga je Jeni rodila, je ostal živ. Zanj je skrbela s pravo materinsko ljubeznijo naša partizanska mama, vse dokler ni v jeseni 1944 tudi sama odšla v partizane.

Malega, krepkega sina partizanke Jeni so prevzele druge domačije in pri njih je zdrav in že močan dočakal svobodo. Po končani vojni so ga prevzeli Jenini starši. Od njegove starosti 3 mesecev ga nisem več videl. Povedali so mi, da je odličen fant, ki je študiral na univerzi.

Takih in podobnih dogodkov je bilo v času NOB več. Naloge, ki so jih opravljali domačini, niso bile lahke, včasih celo odgovornejše od ostalih.

V stalni skrbi, ali bo kmečka domačija dočakala svobodo takšna kot je bila takrat, ko se je začel osvobodilni boj, ali pa bo ostala požgana in brez prebivalcev. Za marsikatero življenje dolgujemo zahvalo prav tej neomajni zvestobi svojemu narodu, našim hribovskim kmetijam in njih prebivalcem.

partizan Ivo*

* Ivo Skerlovnik - Smolar

V ENEM BOJU SEM UJEL DVA NEMCA

Med doživetji v bojih in zmagah XI. SNOUB Miloša Zidanška mi je najbolj ostal v spominu spopad z Nemci konec maja 1944. leta na Mačkovem sedlu ob vznožju Velike Kope na Pohorju.

Nemci so pripravljali večjo hajko proti naši brigadi. Zaradi večje koncentracije nemških sil se je brigada pomaknila proti Mačkovemu sedlu, ker so Nemci okrog nas že skoraj sklenili obroč.

Drugi bataljon s komandantom Muratom je sprejel boj z Nemci, ki so prodirali proti nam iz Slovenj Gradca, druga dva bataljona pod vodstvom komandanta Leva pa s sovražnimi kolonami, ki so prišle iz Ribnice in Lovrenca na Pohorju. Nemci, številčno v premoči, so že zasedli greben. Naši borci pa so jih v nekaj zaporednih juriših pognali v beg. Umikali so se proti Veliki Kopi. V tem silnem lovu za umikajočim se sovražnikom sem pod Malo Kopo pritekel na čistino. Rafali nemških mitraljezov so me prisilili, da sem se vrgel v zaklon za grm. V grmu je negibno ležal Nemec. Mislil sem, da je mrtev. Ko sem opazil, da je živ, sem mu zaklical, naj dvigne roke kvišku. Bil je policijski »vahmajster«. Oba sva bila prestrašena. Jaz, ker sem iznenada naletel nanj, on pred partizansko vojsko.

Ujetnika sem odgnal do štaba in se takoj vrnil na položaj. Kmalu sem ujel še enega policista. Ponosen sem bil, da mi je uspelo kot najmlajšemu borcu brigade ujeti nemška policista. Tega dne so Nemci dobro okusili krogle partizanskih mitraljezov, saj so pustili za seboj na položaju precejšnje število mrtvih in ranjenih, naš plen pa je bil : več mitraljezov, pušk in municije.

Nemca, ki sem ju ujel, sta bila po zaslišanju v brigadnem štabu izpuščena. Kmalu zatem pri spopadu na Puščavi pri Lovrencu na Pohorju, smo se ponovno srečali z njima, vendar sta takrat ostala na bojišču mrtva.

partizanski kurir Boltežar*

* Vili Mlakar - Boltežar

SKOK OD IGRAČE DO PUŠKE

Slovenska partizanska vojska je bila enotna armada. Njene čete, bataljoni, brigade, divizije in korpusi so se bojevali na fronti vse Slovenije. Vse te enote so bile med seboj povezane s posebno mrežo zvez, tako kot človekovo živčevje povezuje posamezne dele telesa in jim omogoča enovito funkcioniranje.

Telefonov takrat ni bilo, točneje, bili so v rokah sovražnika. Redke radiozveze so bile sicer dragocene, vendar tako maloštevilne, da niti približno niso mogle zadovoljiti potreb povezav med partizanskimi enotami.

Zato je bil zgrajen sistem kurirskih zvez. Kurirji so nosili pisna ali ustna sporočila, ukaze pa tudi literaturo od enote do enote.

Kurir Tonček

Tako in prek kurirjev so se posamezni štabi in enote pogovarjale med seboj, se dogovarjale o skupnih načrtih za napad na sovražnika, obveščale druga drugo o preteči nevarnosti in o nujni medicinski pomoči.

Zidanškova brigada je imela pri svojem štabu poseben vod kurirjev. Če je za brigado veljalo, da so bili le redki borci starejši od 21 let, potem velja za kurirje, da bi težko našel koga, ki bi jih imel več kot 17.

Kurirji so bili izbrani fantje, pa tudi dekleta. Mladi, spretni, iznajdljivi, samoiniciativni in hrabri. Te lastnosti so pri svojih nalogah potrebovali, saj so na poti po ozemlju, zasedenem s sovražnikom, bili sami sebi strateg, komandant in borec.

Zidanškova je imela nekaj prav mladih kurirjev : 13-letni »sine«, odlikovan od komandanta Staneta, je junaško padel na Menini. Njegovi vrstniki so bili 14 – letna Boltežar in Kekec ter 15 – letna Ivan in Tonček. Bili so to dobri tovariši in med seboj nerazdružljivi prijatelji. Če bi komu od njih takrat kdo rekel, da je še otrok, bi ga močno užalil in prizadel. Hoteli so biti moške in to so tudi bili, čeprav so v svojem življenju preskočili mladost in iz otroštva stopili naravnost v svet odraslih.

Svežega poletnega jutra se je v štabu nabrala cela gomila pošte. Kurirji so se pripravljali na pot, čistili in preverjali brezhibnost svojega orožja. Nihče ni vedel, kam in v katero smer bo moral odriniti. Vsakdo si je na tistem želel, da bi šel po poti, ki jo pozna, ali morda skozi kraje, kjer bi srečal kakšnega od svojih domačih.

Kurir je zardel, ko mu je komandant stisnil v roke sveženj pisem in dejal : »V štab Cone pojdeš Ti. Pošta, ki jo nosiš, mora biti jutri zjutraj v Coni.« Komandant se je malce sklonil, da je lahko pogledal kurirja od blizu naravnost v oči, in pristavil : »Pazi! Če to pošto izgubiš, se ne vračaj. Bolje, da izgubiš glavo.« Kurir je pozdravil, kolikor je le znal strumno, in odšel.

Ko se je odlepil od zadnjih hiš in šel mimo partizanske zasede, je v mislih obnovil vsako komandantovo besedo. Takoj je zaključil, da tisto »o glavi« komandant ni mislil dobesedno.

Saj vendar sam ve, da mora čuvati oboje : pošto prinesiti do štaba Cone in se vrniti med svoje tovariše s celo glavo.

Pot po kateri je bolj tekel kot stopal, je zavila iz gostega gozda proti majhnemu zaselku. Oglasil se je lajež domačega psa. Kurir je pri-
tajeno prisluhnil in sklonjen za zadnjim grmičevjem gozda iskal vzrok za nenadni nemir živali. Murija je spoznal in nikdar, ko se je kurir oglasil pri domačiji, ga ni sprejel s tako besnim laježem. Morda pa je v vasi kaj narobe in ga hoče hišni čuvaj opozoriti na nevarnost. Ko je tako razmišljal, je zagledal starega očanca, kako se s sklonjeno glavo pomika proti hlevu. Kurir ga je spoznal in najraje bi stekel k njemu. Oče Grega je bil sodelavec partizanske vojske in velik prijatelj kurirjev. Kolikokrat je namesto kurirjev nesel pošto v dolino, prav v trg, kjer je bila močna sovražnikova postojanka.

Ko je tako razmišljal, je zagledal Nemce, kako vlečejo kravo iz hleva. Preveč jih je bilo, da bi lahko kaj ukrenil in pomagal dobremu očancu.

Kurir se je neopazno splazil nazaj globoko v gozd. S slabo vestjo in očitkom, da položaju ni bil kos, hkrati pa zadovoljen s svojo previdnostjo, ker ni zašel v past, se je spustil v dolino.

Pot ga je vodila prek avtomobilske ceste, ki jo je v treh skokih preskočil ter zavil proti planjavam Menine planine. Prostranstvo meninskih gozdov in planjav ni premoglo skoraj nobene kmetije. Le tu in tam je bilo zaznati kakšno obraslo stezo, ki pa so jo poznali in uporabljali predvsem partizanski kurirji in obveščevalci.

»Vsaj naslednjih nekaj ur hoda bo varno in brez težav«, je sam s seboj govoril kurir in se nasmehnil ob radostni misli, da se bo spotoma lahko vsaj za trenutek zgledal v domačem kraju. Neskončno si je želel, da bi videl svoje sošolce in vrstnike, še bolj nestrpna pa je bila njegova želja, da bi oni videli njega. Domačih ni imel. Nemci so jih bili izgnali in domačijo požgali. Imel pa je prijatelje, s katerimi so se igrali partizane in nemce, rabutali sadje ter počeli vse mogoče vragolije, ki jih zmore le otroštvo in mladost.

Ko je tako razmišljal, se je znašel sredi jase, ki bi lahko bila tudi začasno nogometno igrišče. Korak mu je zastal in kot okamenel je uzrl pogled na nasprotni rob jase, od koder ga je gledal čokat in starikav Nemec izza mitraljeza. Zdelo se mu je, da se pogreza. Razbijanje srca je začutil v grlu. Podoba Nemca se mu je zlila v eno samo ogromno čelado. Ko sta se nekaj trenutkov gledala, mu Nemec zamahne, naj se umakne in zbeži. Za razmišljanje ni bilo časa. Tudi puške ni mogel sneti z ramena prej, kot bi lahko Nemec sprožil vanj naperjen mitraljez. Obrnil se je in s počasnimi koraki stopal po stezi, od koder je prišel. Čakanje na rafal je bilo grozno. In vendar Nemec ni sprožil. Še nekaj trenutkov in kurir je bil v zavetju gozda. Začel je teči, proč, čim dlje od sovražnikove zasede.

Čez kako uro se je ustavil, da bi počil. Z računalniško hitrostjo je v mislih obnovil trenutke, ki bi ga kmalu veljali glavo. Bil je vesel, da ni bilo tako, kot pred tednom, ko sta s Sinetom zašla med nemško zasedo, ki ju je obsula s točo krogel, pa vendar sta imela srečo, da Nemci niso znali dobro meriti. Zakaj Nemec takrat ni streljal? Morda se je spomnil na lastne otroke. Morda ga je kurir spominjal na lastnega sina? Morda pa kljub čeladi in uniformi ni bil sovražnik?!

Kurir je nadaljeval svojo pot in kmalu prispel v štab Cone. Pošto je oddal, za zameno pa so ga založili z zajetnim svežnjem literature.

partizanski kurir Tonček*

* Tone Kropušek

BITKA POHORSKE BRIGADE ZA GORNJI GRAD

Zadnje dni julija 1944. leta smo bili na položajih blizu Gornje Savinjske doline.

Po pripravi smo slutili, da se pripravlja večja akcija. 30. julija smo se srečali z bataljoni Šlandrove brigade, ki so prav tako odhajali na nove položaje. Naslednji večer je tudi naša brigada dobila povelje za premik. Proti večeru je bil zbor in kmalu se je brigada razvila v dolgo kolono.

»Odstojanje...tišina....ugasni cigarete...drži zvezo!« se je polglasno prenašala komanda po koloni. Kam? Na to vprašanje smo si odgovorili po nekaj urah hoje.

Spoznali smo, da je cilj našega pohoda Gornja Savinjska dolina.

Prav blizu Gornjega Grada, kjer je bila močna sovražnikova postojanka, se je naša kolona ustavila. Komandant Lev nam je sporočil povelje: »Naša brigada je dobila nalogo, da napade in likvidira nemško postojanko v mestu.«

Borce je seznanil tudi z nalogami ostalih enot, ki so držale zasede proti Mozirju, Šoštanju, Kamniku in Celju. Še posebno pa je borce razveselilo, da bo Šlandrova brigada istočasno napadla Ljubno. Borci so bili ponosni, ker jim je bila zaupana tako velika in pomembna akcija. Vedeli so, da naloga ni lahka, saj je Gornji Grad močno utrjen. Tu so se Nemci namreč utrdili na pošti, žandarmeriji in v Rakovi vili, njihovo glavno oporišče pa je bil stari grad sredi mesta. V vseh teh postojankah je bilo okrog 300 Nemcev.

Napad se je začel pozno zvečer. Ob isti uri so se zaslišale zamolke detonacije iz smeri Ljubna. Šlandrova brigada je napadala. Pričel se je boj za osvoboditev Gornje Savinjske doline.

Celotna akcija je bila strogo tajna in tako skrbno pripravljena, da Nemci niti slutili niso, da imajo partizane tik pred nosom.

Prvi bataljon je ščitil prodor sovražnika iz smeri Mozirja in Rečice. Tretji bataljon je zasedel položaje na Črnivcu, da bi tako onemo-

gočil pomoč gornjegrajski postojanki iz smeri Kamnika. Napadal pa je drugi bataljon.

Prva četa tega bataljona je napadla Rakovo vilo, tretja četa žandarmerijo na pošti, osrednjo sovražnikovo trdnjavo pa je oblegala Zdenetova – druga četa.

Napad je bil silovit. Nemci so se silovito upirali in partizanskim borcem niso dovolili, da bi se jim približali.

V akcijo so vstopili bombaši, ki so se neopazno priplazili do pošte. Ko so padle v pritličje stavbe prve bombe, so začeli Nemci postojanko zapuščati, da bi se prebili do svojih »kameradov« v žandarmariji. Razbežali so se po hišah v bližini pošte, posadka žandarmerije pa jih je ščitila z ognjem. Začela se je bitka za vsako hišo, za vsak vogal. Le nekaterim Nemcem je uspelo zbežati v graščino. Tu se je posadka dolgo upirala, toda polagoma je zaslutila, da jo čaka enaka usoda kot one na pošti.

Naenkrat je ogenj ponehal. Partizani so že naskočili žandarmerijo in skozi razbita okna poskakali v hišo, polno dima. Nemcev pa ni bilo ne v pritličju in ne v prvem nadstropju. Po skrivnem podzemskem rovu so pobegnili v grad.

Boj za grad in Rakovo vilo se je nadaljeval vso noč. Ko se je pričelo daniti, je streljanje nekoliko ponehalo. Podnevi napada ni bilo mogoče nadaljevati, ker položaj za to ni bil primeren.

Ko se je zmračilo, je bilo že vse pripravljeno. Po enournem boju so bili bombaši prve čete že v pritličju Rakove vile, Nemci so se najprej umaknili v prvo nadstropje, ob enajstih zvečer pa so se predali. Prvi ujetniki so vsi umazani in krvavi pritavali iz goreče postojanke.

Bitka za grajsko trdnjavo pa se je še nadaljevala. Grad je bil obkoljen z vseh strani. Toda Nemci se niso hoteli predati. Čakali so pomoči, trdno prepričani, da jo bodo z dnem tudi dočakali. Toda naše enote v zasedah so odbile vse nemške kolone, ki so hitele v Gornjo Savinjsko dolino, da bi pomagale ogroženim tovarišem.

Nameravali smo podminirati glavna vrata in tako vdreti v postojanko, Nemcem pa smo za-

grozili, da jo bomo pognali v zrak z njimi vred. Toda takrat je nastopil zloglasni gornjegraški župan Haudek, ki se je bil ob napadu zatekel v grad in zagrozil posadki, da bo dal ustreliti vsakega, ki bi se hotel predati. Zagotovil jim je, da bo podnevi prav gotovo prišla pomoč. Tako se je bitka za trdnjavo nadaljevala vso noč.

Vse je bilo pripravljeno za zadnji odločilni napad.

Velikanska, z železom okovana vrata so bila že obložena z eksplozivom 808. Tedaj so tudi Nemci uvideli, da ni pomoči. Tudi županove grožnje niso več zalegle.

Grajska vrata so se odprla in pojavil se je nemški vojak z belo brisačo – znak, da se posadka predaja.

To je bilo 1. avgusta 1944. leta ob 10. uri dopoldne. Gornji Grad je bil osvobojen.

Ljudje so objemali borce in od veselja jokali.

Medtem pa je 200 Nemcev klavrno korakalo iz Gornjega Grada. S prezirom so ljudje opazovali še pred dnevi tako oholega župana Haudeka. Sedaj je s sklonjeno glavo, kot da bi se zavedal vseh svojih zločinov, korakal med ujetniki. Pozneje je seveda prejel zaslužen kaznen ljudskega sodišča. Brigadno vodstvo je skupaj z mladinskim aktivom Gornjega Grada priredilo veličasten partizanski miting. To je bil miting zmage in veselja. Višek prireditve pa je bil, ko so gornjegrajske mladinke podarile brigadi bojni prapor in ga izročile komandantu Andreju Cetinskemu – Levu.

Navdušenje se še ni poleglo, ko je prispela novica, da je tudi Šlandrova brigada likvidirala postojanko v Ljubnem. Veselju ni bilo ne konca ne kraja.

Takoj smo nekateri odhiteli v Ljubno, da čestitamo tovarišem iz Šlandrove brigade.

V Ljubnem smo vsepovsod videli sledove pravkar končane bitke. Na trgu je bila skupina borcev, pomešanih med prebivalstvom. Zaskrbljeni obrazi so dali slutiti, da se je zgodilo nekaj hudega. Res, sredi trga je negibno ležal podpolkovnik

Jovan Hostnik, s katerim sva še pred nekaj dnevi govorila o naši lepi bodočnosti, poleg njega pa narodni herojinja, Milka Kerinova,

hrabra komisarka bataljona Pohorske brigade, in intendant 14. divizije tovariš Franci. Komaj pred desetimi minutami jim je presekala nit življenja zahrbtna krogla skritega gestapovca. Toda tudi te žrtve niso bile zaman. Gornja Savinjska dolina je bila osvobojena.

partizan Stane*

* Stane Lavrič

IZ OBROČA

Pihal je hladen veter. Mrzle deževne kaplje so padale po obrazih izmučenih borcev, ko se je proti koncu oktobra 1944. leta pomikal II. bataljon Pohorske brigade od Čateža proti Trebnjem. Poslednji listi so padali z dreves. Vsa narava se je pripravljala na zimski počitek, ko smo se pozno v noč ustavili v majhni vasi pri Trebnjem.

Komandant bataljona je razporedil straže in poslal izvidnico na teren. Mokri in prezebli borci so si kaj hitro poiskali zavetja po listnjakih, da bi si za kratek čas odpočili. Štab bataljona se je namestil v hiši na koncu vasi. Tu je hotel prenočiti tudi neki kurir, ki smo ga tam našli. Povedal nam je, da je iz tamkajšnje terenske postojanke, o čemer je pričala tudi njegova propustnica.

Ko je kurir opazil, da se namerava v tej hiši nastaniti štab našega bataljona, se je začel poslavljal, češ da lahko prenoči drugje, ker nas je že itak dovolj.

Domači, mati in tri odrasle hčerke, so ravno povečerjali. Neprijazno so nas gledali.

Komandant Bogdan in komisar Rajko pa sta kljub temu poskušala ustvariti med nami in njimi prijetno vzdušje. Harmonikar je raztegnil harmoniko in zadonela je partizanska pesem.

Komisar Rajko se je že nekaj dni slabo počutil. Preboleval je težko angino. Tudi ta večer ga je mučila vročina. Želel si je skodelico toplega čaja. Prosili smo gospodinjo za lipo vo cvetje ali kamilice, pa nas je odurno nahrulila : »Še sama nimam nič, ker mi partizani vse poberejo!«

Začutili smo, da je hiša belogardistična. Tudi po mnenju borcev, ki so bili nastanjeni v ostalih hišah vasi, je bila vas naklonjena belim.

Naš bataljon je imel v vasi nalogo zaščititi zaledje za prihod komandanta Glavnega štaba Slovenije, tovariša Franca Rozmana – Staneta.

Kmalu po polnoči je bataljon odšel pod vas na malo jaso, kamor so že prihajale tudi nekatere druge partizanske enote. Plameni tabornih ognjev so plapolali v noč in osvetljevali žareče oči borcev, polnih pričakovanja.

Ko se je iz daljave začulo brnenje motorja, so se borci vznemirili. Vse oči so se uprle v temo, od koder je prihajal ropot.

Takoj za prvim motoristom se je prikazal drugi, ki je vozil tovariša Staneta. Med borci je zavladovalo veselo razpoloženje. Po raportu je sledil kratek govor, potem pa je komandant podelil odlikovanja. To je bil za naše borce nepozaben dogodek, ki jim je vlil novih moči in poguma ter vero v zmago.

Proti jutru smo se vrnili v vas, kjer so kuhali in pripravljali zajtrk.

Izvidnica, ki jo je vodil komandir Zdeno, je prinesla vest, da se pomika po trebanjski cesti kolona, ki je zaradi teme ni mogoče prepoznati in vedeti ali je partizanska ali sovražnikova.

Komandant Bogdan je dal povelje za pripravo stanja. Ob kozolcu na koncu vasi je komandir Zdeno postavil minomet in razporedil mitraljezce. Medtem se je vrnil terenec, ki nas je prejšnji večer zapustil. Prinesel je sporočilo, da prihaja Gubčeva brigada, ki se je pred kratkim vrnila s Hrvaškega. Kljub temu sporočilu se naši borci niso pomirili, kajti kolona na naše klice in gesla ni hotela odgovoriti. Ko se je kolona približala vasi že na streljaj, so rafali naših mitraljezcev pretrgali jutranji mir.

Kolona se je takoj razkropila po zaklonih in odgovorila z ognjem.

»Hura, predajte se!« je zadonelo s sovražnikovih položajev. Bili so belogardisti. Začeli so nas napadati z vseh strani. Bili smo obkoljeni od sovražnika, ki je bil v premoči. Zavest,

da smo bili izdani, je naše borce tako navdala z gnevom, da smo kljub sovražnikovi premoči s podvojenimi silami odbijali napad. Medtem pa se je že zdanilo.

Komandant Bogdan in komisar Rajko kakor tudi drugi odgovorni tovariši so bili povsod, kjer je bilo najtežje. Odbijali so sovražnika, ki pa je kljub temu vedno bolj zoževal obroč. Potem, ko smo ga na več mestih skušali prebiti, smo se odločili za umik preko jase, čeprav je bilo to tvegano.

Kljub precejšnjim izgubam na obeh straneh se je glavni del bataljona le prebil iz obroča. Pri prebijanju so padli polit-delegat David in drugi.

Posebno mi je v spominu prizor, ko je sekretar SKOJ-a Štefan tekel prek jase, noseč na rami harmoniko, ki jo je odvzel že prej padlemu tovarišu. Sovražna krogla ga je zadela v prsi. Omahnil je nazaj in padel prek harmonike, ki je presunljivo zaječala. Pogrešili smo tudi komandanta Bogdana, komisar Rajko pa je s skupino borcev na drugi strani čistine branil umik preostalega bataljona in ranjencev.

V brinjevem grmu poleg komisarja Rajka je nekdo zastokal. Rajko je zaklical : » Kdo je tam?« Iz grma se je z dvignjenimi rokami pokazal belogardistični pomočnik mitraljeza, rekoč : »Jaz sem iz Mlinaričevega bataljona.« Sovražnikov rafal pa je medtem iz druge smeri smrtno zadel komisarja Rajka.

Ta srditi boj, ki je trajal skoraj tri ure, je prikllical na pomoč Šlandrovo brigado, ki je bila pri Čatežu. Sovražnikove sile so se obrnile proti njej, a ta jih je uspešno odbila.

Naš bataljon pa se je medtem z ranjenci umaknil proti Cirkniku.

Ozračje so še vedno pretresale sovražne mine, ki so nam povsod sledile. Proti večeru se je boj podel. Borci bataljona so se vrnili na bojišče, da bi poiskali preostale ranjence in mrtve tovariše.

Komandanta Bogdana smo našli v mlaki krvi za zidom trebanjskega pokopališča. Izguba naših najboljših tovarišev nas je zelo pretresla.

Naša srca so bila polna žalosti, oči napolnjene s solzami. A živa je ostala v naših srcih želja, da bi maščevali drage tovariše, ki smo jih izgubili.

partizanka Elčka*

* Jelka Zalokar Vrhovšek

NOVOLETNO VOŠČILO

Premražena kolona je obstala. Leden veter je pihal in brisal sled za njo. Izvidnica se je pravkar vrnila z obvestilom, da so Nemci v vasi. Zadnja nada, da se odpočijemo in ogrejemo, je bila izgubljena. Kam sedaj? Nazaj čez cesto je nemogoče – ponoči smo se komaj prebili, a sedaj nimamo niti municije niti moči več, da jih še enkrat napademo. Komanda je: »Stoj!« Stojimo, poskakujemo. Nekaj časa še čutiš premrzle noge, čevlji so tudi zmrznjeni kot rog, potem pa tudi noge postanejo brezcutne. Veter piha in zasipa kolono, ščipa lica in ušesa. S toplim dihom grejemo nosove. Kdor ima deko, si zavija glavo, ostali vlečejo titovke čez ušesa. Samo da bi krenili, je bila želja vsakega borca v koloni. V pokretu se ogreješ. Suhi telegrafist Marjan je počepnil pod smreko, ki je bila upognjena pod težo snežene plasti.

Pripoveduje, da je smrt v snegu lepa, sploh je ne občutiš, tako prijetno te mamí, da se je ne moreš oteti. On je prišel iz Bosne in pravi, da je minulo zimo videl mnoge, ki jih je bela smrt tako omamila. Po počitku so jih zaman budili.

Intendant Švejk : »Hudirja , kakšni malodušni govori. Še danes bo patrola v Motniku in dostojno bomo proslavili staro leto.«

Res smo se vsi navdušili. Začeli smo se suvati in kepati, da so Švejk ropotale prazne čutarice za pasom, pri tem pa je zatrjeval, da bodo zvečer polne.

Počasi se je začel spuščati mrak. Zadnji dan leta 1944 se je poslavljal. Snežinke so padale goste in suhe. Patrola je spet krenila proti vasi, se kmalu vrnila in takoj smo krenili. Nemcev ni več v vasi. Vsi smo veseli. Pozabljen je mraz in

dolgo popoldne.

Vasica Češnjice je naš cilj. Že vidimo borne kočice pod vznožjem strmega hriba.

Tukaj smo že večkrat našli zavetje in danes si želimo tople peči, da se ogrejemo.

Se, ko smo stali v zboru, smo izvedeli od domačinov, da na obronkih za vasjo leži pet mrtvih partizanov, ki so pred nekaj dnevi padli, a Nemci jim niso dovolili, da jih pokopljejo. Razmestili smo se v tople hišice in patrola je šla v Motnik po hrano.

Vrnila se je še pred polnočjo in kuharji so skuhali žgance in zelje. – Tudi Švejkove čutarice so bile polne. Postavili smo zasede in napisali poročila. Obiskal nas je naš nekdanji zdravnik Dane in dolgo v noč pripovedoval o borbah na tej strani Save ta čas, ko je naša brigada bila na Dolenjskem.

Zdelo se mi je, da sem komaj zaspala, ko je počil prvi strel. Dežurni javlja, da se približuje večja kolona Kozakov. Božič in Harkov sta pohitela na položaje in že je pokalo za samo hišo. Zaspani otroci in žene so jokali.

Nismo imeli municije in brigada se je umikala v strm hrib. Bila sem bosa, a na mizi so ostala neposlana poročila, ki jih sovražnik ni smel dobiti v roke. Komaj sem se zavedala, sem že bila sama v hiši. Vsak je pograbil orožje in svojo opremo ter skočil na plan. Najprej sem stlačila akte in poročila v torbo, zgrabila čevlje v roke in skočila k vratom. Mitraljez je v plamenih sekal na sam prag – dvigal sneg in zemljo.

Preskočim prag in padem. Iz nezapete aktovke so se usuli papirji in se razleteli.

Ležeče sem jih grabila skupaj, a Kozaki so vpili že za samo hišo. Pognala sem se v breg, se oprijemala za golo šibje, ker je drčalo pod nogami. Krogle so švigale in se gasile v snegu okrog mene. Vas je namah zažarela kot velikanska bakla in rakete so letele visoko pod črno nebo. Za prvim zaklonom sem se obula in premišljevala, kam naj krenem. Zaostala sem za brigado.

Kmalu sem opazila krvavo sled v snegu – sledila sem ji. Še je bil mrak, ko sem dohitela črno postavo. Pomislila sem, da je to najbrž

zaščitnica kolone, a je bil konjar Jaka, fužinar iz Koroške. Pred nekaj dnevi se je vrnil iz bolnice, ker je bil na Dolenjskem težje ranjen. Obe roki sta mu krvaveli in puščali krvavo sled v snegu.

Gledal je svoje roke in mirno dejal : »Me je že droč trofilo.«

Skupaj sva nadaljevala pot, a ne za dolgo. Pod debelo bukviyo sva zagledala mitraljezca, tudi ranjenega. Mislil je, da je zadnji, in ko mu je zmanjkovalo moči, je sedel pod drevo in se naslonil na svoj mitraljez. Počasi smo se sedaj skupaj pomikali naprej in šele visoko v gozdu Menine planine našli brigado.

Zakurili smo velik ogenj in komisar Školski je hotel narekovati novoletno voščilo.

Toda tudi pisalni stroj je zatajil – olje med tipkami se je strdilo.

Zbrali smo se okrog ognja in komisar je s toplimi besedami zaželel borcem srečno – zmagoslavno leto. Nemo smo si podajali roke, a želja je bila tako iskrena in topla, čeprav le ena: svoboda.

Veter je žvižgal in tulil v ogolelih krošnjah, da so debla pokala in se veje lomile.

Čudna je bila ta novoletna simfonija – težka in okrutna, a mi smo vzdržali.

Novo leto 1945 na Menini planini.

partizanka Alenka*

* Alenka Gradišnik Mendaš

ZADNJI JURIŠ KOMANDANTA BORISA

Po padcu prvega Pohorskega bataljona je prišel Boris Vinter s skupino partizanov spomladi leta 1943 na Pohorje, v svoje domače okolje. Rodil se je februarja 1925 v Beogradu, vendar je od zgodnje mladosti živel v Zrečah. Leta 1941 je obiskoval prvi razred učiteljišča v Ljubljani in se vključil v osvobodilno gibanje. V Zahodnodolenjski odred je vstopil leta 1942 in zaradi hrabrosti kmalu napredoval v mitraljezca, nato pa v vodnika.

Ob ustanovitvi drugega Pohorskega bataljona je postal komandir čete, v Pohorskem odredu pa komandant 1. bataljona. Tudi v novoustanovljeni Pohorski brigadi je Boris ostal komandant 1. bataljona, ki smo ga imenovali kar Borisov bataljon.

Borci so imeli v svojega komandanta veliko zaupanje. Kljub mladosti je s svojim osebnim zgledom, odločnostjo in pogumom ter sposobnostjo vodenja močno vplival na borce. Ravno zaradi takšnih vrlin smo ga spoštovali in imeli radi. Tudi uspehi bataljona niso izostali. Njegov bataljon je velikokrat odločilno prispeval k številnim zmagam odreda in brigade, še posebej ob sovražnikovih hajkah na Pohorju, pri osvobajanju Gornjega Gradu in ob uničevanju sovražne postojanke Sava za preboj naše in Šlandrove brigade na Dolenjsko.

Po prihodu na Dolenjsko je bil Boris med tistimi borci, ki so od komandanta Glavnega štaba NOV in PO Slovenije Franca Rozmana – Staneta prejeli prva odlikovanja »red hrabrosti«. Na to odlikovanje je bil Boris izredno ponosen. Hkrati z njim je odlikovanje dobilo še pet borcev njegovega bataljona.

Enaindvajsetega februarja 1945 je okoli sto policistov, gestapovcev in domobrancev na območju Laz in Velikega Hriba v Tuhinjski dolini napadlo Kamniško-zasavski odred. Komandant Boris je zbral 15 prostovoljcev prvega bataljona Šlandrove brigade in odhitel iz Golice na pomoč. Z gromkim jurišem so se zagnali na sovražnika, ga pregnali proti Kamniku ter Kamniško-zasavskemu odredu omogočili umik.

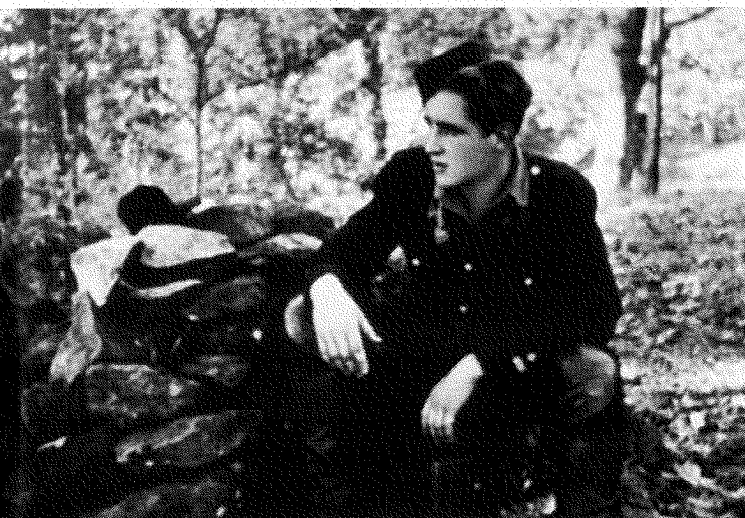
Komandant Boris je nato vodil borce proti partizanskim domačijam, da bi slavili svoj uspeh in njegov 20. rojstni dan. Tu pa so pri neki hiši nepričakovano naleteli še na nekaj sovražnikov. Boris ni imel več streliva za svojo polavtomatsko puško, vzel je Marjanov mitraljez in sprožil rafal. Potem pa je bilo od hiše slišati usodni strel, ki je zadel Borisa Vinterja v trebuh. Zadel ga je neki policist, ki je bil skrit za kupom zemlje. Junaški komandant, ki je preziral smrt in ni bil še nikoli ranjen, je omahnil in padel. Devetnajstletna partizanka Slavka, ki je bila v neposredni bližini, je z vso prizadevnostjo skušala ustaviti močno krvavitev, toda vse je bilo zaman. Po približno desetih minutah ji je komandant Boris v naročju izdihnil.

Zvečer smo na pokopališču v Špitaliču pokopali hrabrega komandanta brigade Borisa Vinterja, partizanskega poročnika, dobrega in iskrenega prijatelja, vojnega tovariša, ki ga ni premagala nobena nevarnost na Pohorju, niti boji na Dolenjskem, niti izdajalske zasede. Zato bo borcem Pohorske in Šlandrove brigade vedno ostal v spominu kot zgleden komandant, kot izjemna partizanska osebnost visokih moralnih kvalitiet.

partizan Dunda*

*Alojz Vindiš - Dunda

Komandant Boris Vinter

LEPO JE BITI TABORNIK

V zvoniku bije ura dve. Mesto počiva, meni pa plovejo misli v preteklo poletje.

Suhe veje ližejo zublji plamena in širijo okrog sebe rdečo svetlobo in prijetno toploto.

Tiha pesem se zлива z dimom v eno, tone v tišino in temo. Pesem zamre. Prislunemo glasu, ki obuja spomine na dni, ko so v teh gozdovih, kjer zdaj vlada spokojnost in mir, pokale puške, drdrale strojnice in padale bombe... Žvižg bombe, krik iz mladega grla, tišina, kri iz ust, iz oči, iz nosu. Curek goste, temne tekočine poji prsi.

Zemlja je sprejela vase trupla svojih sinov, ki so jo branili pred požrešnim sovragom, željnim njenih gozdov, polj in leh. Kri tisočerih življenj jo je napojila, da je bila dovolj močna, da je pahnila sovražnika od sebe. Iz trupel junakov pa poganjajo še danes rdeči cvetovi svobode.

Prizadeta pripoved nas gane. Z nekdanjimi borci smo podoživeli njihove borbe, pohode in vse trpljenje, ki so ga ob tem doživljali.

» V temnem gozdu ob tabornem ognju tiho pesem junaki pojo, o trpljenju slovenskega ljudstva, ki bori se za svojo svobodo...«

Zvoki te melodije tonejo v noč in nosijo s sabo vročo željo, da bi v teh gozdovih, na teh poljih, v vaseh in v mestih, na vsej zemlji zavladal večni mir in prijateljstvo.

V vaškem zvoniku bije ura deset. Naša uspa-vanka zaziblje tabornike v mirno spanje : » ...tabor spi, straža bedi, čuva nas v tem mirnem snu...«

Na straži sem. Na ogenj sem položila debelo vejo, da počasi tli. Iz šotorov se od časa do časa oglasi stok, vzdih in zamre. Oko mi potuje preko šotorov do gozda. V grmovju zasveti drobna kresnica in zopet izgine v temo. Nekje daleč zaskovika. Pogled se mi ustavi na temnih obrisih smrek. Tako nenavadne so in lepe v svoji ponosni drži.

Zazdi se mi, da se spajajo z nebom in bratijo z zvezdami. Bliža se polnoč. Izza vrhov smrek vstaja kraljica noči. Dviga se nad vrhove in zapljuje nad našim taborom...

Polnoč. Za noge povlečem stražo iz šotor, malo pokramljam z njo in ko je predramljena, ji prepustim stražarsko mesto.

Pohod. Sonce še ne pripeka z vso močjo, nas pa že zalivajo potoki znoja.

Opečeni nosovi se škrlatno svetijo. Hrbet se krivi pod težo nahrbtnika. Noge še niso ogrete in s težavo lezejo navkreber. Pred nami se vzdiguje vrh.

»Samo do tja še, potem bo bolje,« si mislim. Toda joj, ko pridemo na vrh, se pred nami dvigne nov gorski hrbet. Potolaži me le krpa snega, na kateri se ustavimo in sredi poletja kepamo, ribamo in drsamo.

Malo gor, malo dol, po kamenju in po gostem gorskem mahu. Med skalami najdemo mnogo živopisanih, drobnih cvetic, ki kljubujejo vetru, soncu in snegu. Okrog poldneva vendarle prispemo na vrh. Jemo rozine in pijemo limonado. Iščemo senco.

Nizko grmovje nam jo le slabo daje. V bližini je sneg. Mašimo ga v čutarice, ker nam zmanjkuje vode. Nerodi, kot sem, mi zdrsne po snegu in popeljem se s čudovito naglico po snegu navzdol. Nevarno se približujem kamenju, zato zaviram z nogami, kolikor morem. Končno srečno, čeprav ne preveč nežno pristanem na kamenju.

Malo prask in veliko smeha.

Taborniki in borci Zidanškove brigade na Pohorju avgusta 1969.

Proti večeru nadaljujemo pot. Sedaj nas pot vodi navzdol in mišice so prav pošteno napete zaradi zaviranja. Ko ostanejo čevlji brez podplatov, zagledamo pod seboj dvojje jezer. Njuņa olivnozelena barva nas vabi v svoj objem. Še previden spust po padajočem kamenju in na cilju smo.

Preoblečemo se in že smo v vodi. Vendar nas želja po kopanju kmalu mine, ko nekdo opazi v vodi pijavke. Zato se hitro umijemo in skočimo v trenirke. Na ognju si pogrejemo golaž in si bratsko razdelimo kompot. Ko s poslednjimi drobtinicami pomažemo konzerve, se med skalami oglasi pesem. Ko zatone sonce za skalami, se razmestimo pod drevesi, napihnemo blazine in ležemo k počitku. Na jasnem nebu mežikajo zvezde, v jezeru pa žabe izvajajo svoj koncert : » Rega rega, kvak, kvak...«

Nepozabne so akcije, ki jih preživimo z bratskimi odredi. Ko se ponovno srečamo – stiski rok, objemi. Potem pa veselo kolo ob zvokih harmonike. Ob ognju si pozno v noč pripovedujemo, kaj smo doživeli v času, ko se nismo videli. Obujamo spomine na tiste dni, ki smo jih preživeli skupaj, na čas, ko smo se spoznali in postali prijatelji.

Kot pred letom dni se spet poslovimo s solzami v očeh in si obljubimo, da se bomo spet srečali.

Tanja Frangež – Strina*

* *Tanja Frangež Majer*

TABORNIKI – NADALJEVANJE TRADICIJ NOB

Taborniki širom po naši državi nadaljujejo tradicije NOB.

Na taborih, ki so večkrat na leto, se uče življenja po partizansko, opravljajo razne veščine, v katerih morajo prestati celodnevni molk, pa lakoto, znajti se morajo v gozdu, znajo prenašati sporočila in podobno. Udeležujejo se proslav in prireditev v čast padlim borcem. Obiskujejo spomenike, spominjajo se tudi zapuščenih grobov v hribih. Skratka, čeprav žive v novem modernem svetu, ne pozabijo tistih, ki so se v mrazu in vročini borili za boljše življenje. Po pripovedovanju starih borcev in iz knjig se taborniki seznanjajo z našo zgodovino, podrobneje pa z zgodovino vzornika ali čete, po katerem nosi njihov odred ime. Zaradi vsega tega nikoli ne bodo pozabili trpljenja ljudstva, ki se je uprlo mnogokrat premočnemu okupatorju. Ne bodo pozabili krvi, ki je iztekla iz ran tistih, ki so se borili za lepše dni svojega ljudstva.

Ohranjajo tudi tisto pravo tovarištvo, ki se je razvilo prav v težkih dneh druge svetovne vojne.

Tjaša Mrovlje
vod Golobic

*Taborniki na proslavi ob 30 letnici
Zidanškove brigade*

ŠLI SMO NA NOČNI POHOD

Vod Triglavskih deklet je dobil nalogo, da obišče spomenik. Tam so padli borci brigade Miloša Židanška, po kateri se imenuje naš odred.

Ob štirih zjutraj smo se odpravili na pohod. Hodili smo 45 minut. Pot je bila dolga.

Nekaj časa nas je spremljala Dreta. Prispeli smo v Novo Štifo. Na majhnem hribu smo videli spomenik. Pred njim smo se ustavili. Zapeli smo dve taborniški pesmi.

Položili smo venec, ki smo ga spletli iz marjetic, in šopek rož. Spomin na padle smo počastili z enominutnim molkom. Potem smo odšli. Ustavili smo se ob Dreti.

Tam smo ostali pol ure. Nato smo se odpravili nazaj proti taboru. Ko smo prispeli, so vsi še spali. Me smo pospravile šotor in odšle na zajtrk.

Tako je potekal dan, ko smo obiskali spomenik. Čeprav sem zjutraj zgodaj vstala, mi ni žal, ker sem obiskala borce, ki so žrtvovali življenje za svobodo.

Irena Daković
vod Triglavskih deklet

KAJ VEM O NAŠEM TABORNIŠKEM ODREDU

Pri tabornikih sem drugo leto in med tem časom sem že nekaj zvedela o našem odredu XI. SNOUB.

Ime našega odreda izvira iz XI. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade.

Ta je bila ustanovljena 8. januarja 1944 na Primožu na Pohorju. Ljudstvo jo je imenovalo tudi Pohorska brigada. V to brigado so bili vključeni borci Pohorskega odreda in enega bataljona koroških borcev. Ob ustanovitvi je štela 3 bataljone.

Ustanovitev XI. SNOUB MILOŠA ŽIDANŠKA je pomenila velik uspeh v razvoju osvobodilnega gibanja na slovenskem Štajerskem. Leto dni po padcu 1. Pohorskega bataljona je bila formirana brigada, ki si je z uspešnim bojem

proti okupatorju pridobila časten naslov udarna brigada. XI. SNOUB Miloša Zidanška je delovala na območju Pohorja do konca junija 1944. Med tem kratkim časom je imela mnogo uspešnih borb in zmag.

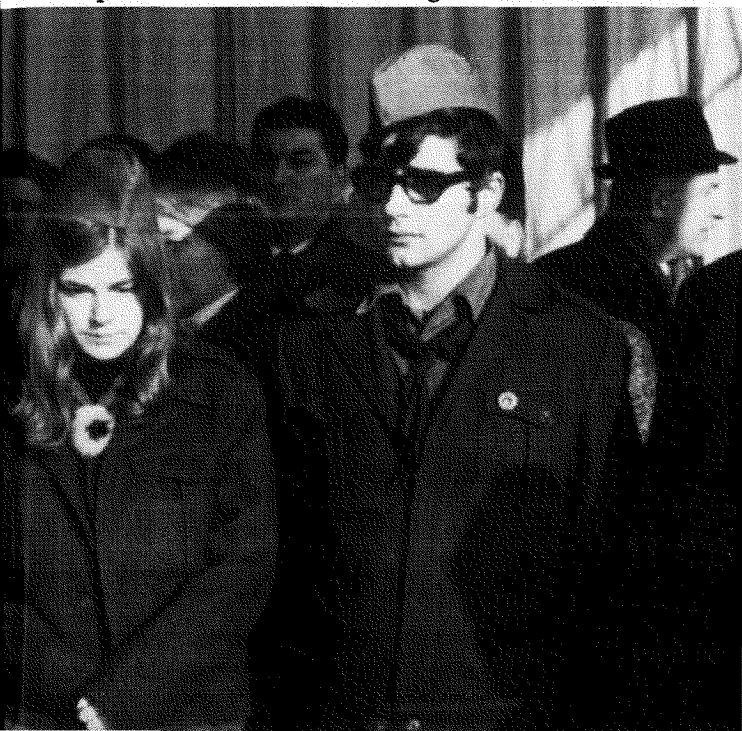
Kot odred, ki nosi ime XI. SNOUB, ohranjamo njihovo tradicijo. V klubu imamo sobo, v kateri so razne fotografije, orožje in drugi predmeti, ki spominjajo na borce Zidanškove brigade.

Odred sestavljajo štiri čete in ena družina. Med njimi je tudi naša, imenuje se Stanetova četa. Že v prej omenjeni spominski sobi so tudi priznanja, ki so jih prejeli taborniki in tabornice na raznih tekmovanjih v Sloveniji in Jugoslaviji.

Odred XI. SNOUB je bil ustanovljen 8. januarja 1960. Za zdaj vem le toliko. Upam pa, da bom z leti izvedela še več.

Maja Melanšek
vod Golobic

Tabornika Tatjana Legvart in Peter Marendič
na proslavi Zidanškove brigade.

8. 1. 1944
8. 1. 2004

